Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 287 (11785) | 1981 чылдың декабрь 13, воскресенье | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ХОВУ АЖЫЛДАРЫНГА

КЫЙГЫРЫГНЫҢ ЭГЕЛЕКЧИЛЕРИНДЕ

Таңды районнуң ажыл-агыйларының механизаторлары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары 1982 чылдың часкы хову ажылдарынга ажыглаар машина-техниканы чогуур хуусаазында, эки шынарлыг септеп белеткеп алыр талазы-биле республиканың бүгү совхозтарының база Сельхозтехкүрк омнуң техниктиг ажылдакчыларынга кыйгырыын бо чылдың октябрьда үндүрген.

Кыйгырыгның эгелекчилери бүгү көдээ ажыл-агый техниказын кадагалаар черлерге ноябрь айның 10-га чедир тургускаш, ооң кадагалалын харылаар кижилерни томуйлаар, ноябрь 20-ге чедир техниканың дефектовка-хыналдазын дооскаш, септелге негеттинер агрегаттарны база белдирлерни мастерскаяларга чедирер, дөрткү кварталдың септелге планын декабрь 25-те күүседир, андазыннарның, культиваторларның, сеялкаларның 60 хуузун январь 1-ге чедир септеп доозар, кышкы үеде совхозтарга база профтехучилищелерге 125 механизатор-машинистерни белеткээр, 120 механизаторнуң мергежилин бедидер дээш база оон-даа өске тодаргай хүлээлгелерни алган.

Таңдыжыларның ол эгелекчизи санаалды үндүрүп, боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алганындан бээр бир ай ажыг үе эрткен. Бо үениң дургузунда чүү кылдынганыл, алдынган хүлээлгелер канчаар күүсеттинип турарыл? Бо айтырыгларны тодарадыры-биле бистиң штаттан дашкаар корреспондентивис С. Маады Таңды районнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол инженери Юрий Александрович Мишариннен интервьюну алган. Ону моон адаанда парлады вые.

— Чүнүң-даа мурнунда районнуң механизаторларының кыйгырыг үндүрер мурнунда боттарының арга-курлавырларын эки санап көргенин маңаа демдеглээр болай-дыр мен.

Ажыл-агыйларның удуртукчулары септелгеде эң дуржулгалыг механизаторларны тургускан. Техника септелгезиниң график-чурумун ажыл-агый бүрүзүнде тургускан болгаш ооң түңнелдерин он хонуктап үндүрүп турар.

Районда септелге ажылдарының бо хүннерде кандыг янзылыг чоруп турарынга хамаарыштыр чамдык сан-фактыларны чугаалап көрейн. Бистиң механизаторларывыс дөрткү кварталдың септелге планын декабрь 25-те күүседир деп хүлээнген. Дөрткү кварталдың септелге планы ноябрь 30-ге чедир мындыг янзылыг күүсеттинип турар: тракторлар септээриниң планы 101 хуу күүсеттинген азы 51 трактор септелгеден үнген. Өске техникадан тараа ажаап алыр 26 комбайнны, 30 автомобильди, 110 сеялканы, 50 андазынны, 30 культиваторну, 6 силос комбайнын белениниң шугумунда тургускан.

Моон алгаш көөрге, бистиң механизаторларывыс боттарының алган хүлээлгелерин күүседип шыдаар аргалыг дээрзи тодаргай-дыр.

Тус-тус ажыл-агыйлар аразында чарышка «Россия» совхозтуң механизаторлары эки көргүзүглерни чедип ап турар. Бо совхоз дөрткү кварталда трактор, тараа комбайны, андазын болгаш автомашина септээр планын күүседипкен. Өске техниканың септелгезин декабрь 25-те доосчаан турар. Совхозтуң дирекциязы техника септелгезинче доктаамал кичээңгейни салып, септекчилерниң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургускан. Ында септекчи звеноларны дуржулгалыг механизаторлар удуртуп турар. Көдээ ажыл-агый техниказын маркалар болгаш белдирлер айыы-биле септээр арганы шиңгээткени ажылдың темпин дүргедедип турар.

«Россия» совхозтуң септелгеде ажылдап турар механизаторларының ажылын канчаар организастаанын маңаа көргүзүп болур. Бо ажыл-агыйда септелге ажылы сезон айыы-биле эвес, а чыл дургузунда доктаамал чоруп турар. Септекчилер звенолары доктаамал. Ынчангаш часкы тарылгадан азы дүжүт ажаап алыышкынындан келген техника— тракторлар, комбайннар — дораан-на септелгеге кире бээр. Ниитизи-биле чугаалаарга, кандыг-даа техниканың техниктиг ажаалдазын, агар болгаш капитал септелгезин айыткан хуусаазында ылап-ла чорударын ында чурумчуткан. Ынчангаш совхозтуң машина-техниказы үре-лир, аңаа турар чорук эвээш болуп турар.

Септелгеде ак сеткилдиг ажылдап турар мурнакчылар өске-даа совхозтарда хөй. Чижээ, «Революцияның чалбыыжы» совхозта Р. Кудояпцевке, «Дүрген» дуржулга-бүдүрүлге ажыл-агыйында А. Селигеевке болгаш А. Петраковка удурткан септекчилер звенолары социалистиг чарышка үргүлчү мурнакчы боop келгеннер.

Амгы үеде септелгеде 120 ажыг кижи доктаамал ажылдап турар. Оларның ажылын канчаар организастап турарын үстүнде чугаааладым. Ынчаарга шаңнал-мактал талазы-биле мындыг янзылыг хемчеглерни боттандырып турар. Социалистиг чарышка бирги черни алган звено: капитал септелгеге 50 рубльдиң, агар септелгеге—25 рубльдиң шаңналын алыр. Шаңналдың бо хемчээли 1982 чылдың январь 1-ге чедир ындыг болур. Ооң соонда ону ол-ла дараалашкаа-биле 20—15 рубль болдурар.

Совхозтарның дирекциялары, парткомнар мурнакчы септекчилерниң адын, кылып турар ажыл-ижин хөйге чарлап, Күш-ажылдың аллар түүн оларга турскаадып көдүрүп турар.

Бо хүннерде ажыл-агыйларның боттарында болгаш тускай өөредилге черлеринде механизатор кадрларның өөредилгези кизии дүлүк чорул турар. Районда ниитизи-биле 135 кижини трактористер белеткээр курстарда хаара туткан. Районда механизатор кадрлар чедишпейн турар болганда, курстарга өөредилгеже ам-даа эвээш эвес кижини хаара тудар хемчегни алыры чугула.

ТЕМП ООЖУМ

Көдээ ажыл-агый техниказын 1982 чылдың хову ажылдарынга чогуур үезинде болгаш бедик шынарлыг белеткээриниң талазы-биле Таңды районнуң механизаторларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының кыйгырыын Чөөн-Хемчик районнуң механизаторларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының канчаар деткиил, ол талазы-биле кандыг ажылдарны кылып турарының дугайын районнуң механизаторларының хуралынга чугаалашкан. Ол дугайында дыңнадыгны райкүскомунуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол инженери В. Ч. Вологин кылган.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, районнуң чер ажылдыглары он бирги беш чылдың баштайгы чылында элээн ажылдарны кылып чорупткан. Чыл кандаашкынныг, берге-даа болган болза, чамдык ажыл-агыйлар, ылангыя «Сут-Хөл», «Алдан-Маадыр» совхозтар багай эвес дүжүттү өстүрүп, ону чогуур үезинде чидириг чокка ажаап алган.

Сөөлгү чылдарда районнуң ажыл-агыйлары бедик бүдүрүкчүлүг машиналарны: тракторларны, комбайннарны, автомобильдерни болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа техниказын хөйнү ап турар апарган. Совхозтар техника-биле четчир кылдыр хандыртынган. Амгы үеде районда 357 трактор, ооң иштинде 13 К-700, 134 комбайн, 370 автомашина болгаш янзы-бүрү марканың өске-даа көдээ ажыл-агый техниказы бар. Механизаторларның ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг байдалды тургузуп, оларга материалдыг болгаш моральдыг деткимчени көргүзүп турар.

Он бирги беш чылда районнуң совхозтары хөй-хөй тракторларны, комбайннарны алыр апаар. Оларны башкарып эдилээр хөй санныг механизаторлар херегleттинер. Ынчангаш совхозтарның удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчылары механизатор кадрларны өөредир талазы-биле баш бурунгаар хемчеглерни алыры чугула. Ылангыя ортумак школаларның баазазынга өөреникчилерни өөредир херек. 1981 чылда 210 кижи 3-кү класстың, 70 кижи 1-ги, 2-ги класстың механизатор шынзылгазын алган. Техниканың септелгезин чогуур өй-шаанда шынарлыг кылып, ооң техниктиг ажаалдазын чорудуп турар болза, бүдүрүкчүлүү бедик болур ужурлуг. Часкы, күскү хову ажылдарын бедик шынарлыг чорудары техниканың септелгезинден болгаш ону кылыр ужурлуг механизаторларның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның ажылындан кол хамааржыр.

Ам 234 тракторну, 170 андазынны, 89 комбайнны, 120 сеялканы, 46 культиваторну септээр ужурлуг. «Искра», «Алдан-Маадыр», «Тыва» совхозтар септелге мастерскаяларын кышкы үеде механизаторларның ажылдаарынга таарымчалыг кылдыр белеткээн. Септелгеге ажылдаар бедик мергежилдиг кадрларны ында тургускан.

Ындыг-даа болза, «Октябрь 30 чылы», Карл Маркс, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Хөндергей», «Сүт-Хөл», «Большевик» совхозтарда көдээ ажыл-агый техниказының септелгези чылыг гараажтар, мастерскаялар бар хиреэнде-ле коңчуг оожум темпилиг чоруп турар.

Ниитизи-биле районнуң совхозтарында көдээ ажыл-агый техниказының септелгези дүвүреңчиг байдалда. Септелгениң шынары багай. Ында ажылдап турар кижилер организас чок, оларны херек артык кезектер-биле чедир хандырбаан. Бо талазы-биле Чадаанада районнар аразының Сельхозтехника каттыжыышкыны четпес ажылдап турар. Ол каттыжыышкын тракторларның, комбайннарның, автомашиналарның артык кезектери-биле ажыл-агыйларны чедир хандырбайн келген. Тараа комбайннарының септелгези хожудап турар. Күскү дүжүт ажаалдазы доозулган соонда комбайн септелгезинче кадрлар чедишпезинден эгелеп кирбээн.

Көдээ ажыл-агый техниказының камгалал, кадагалазында четпестер хөй. Ылангыя Карл Маркс аттыг, «Октябрь 30 чылы» совхозтар (директорлары Ч. Б. Моңгуш, К. Б. Сарыглар) көдээ ажыл-агый машиналарын кадагалаар тускай черлерни хөй чарыгдал үндүрүп тургаш, кылдыртып алган хиреэнде, ында кандыг-даа машина тургуспаан.

Чадаананың Сельхозтехника каттыжыышкынының болгаш ажыл-агыйларның удуртукчулары кол кичээңгейни техника септелгезинче угландырар херек. Совхозтар келир чылдың часкы тарылгазынга 234 тракторну, 170 андазынны, 210 сеялканы, 46 культиваторну белеткээр ужурлуг. «Искра», «Алдан-Маадыр», «Тыва» совхозтар техника септелгезин чогуур үезинде эгелээн. «Октябрь 30 чылы», СЭКП-ниң XXII съездизи, Карл Маркс аттыг, «Хөндергей», «Сүт-Хөл» совхозтарда техника септелгези оожум болуп турар. Совхозтарның директорлары, инженер-техниктиг ажылдакчылары кээрэ ёзутаар Чадааналың Сельхозтехника каттыжыышкынынга септээр ужурлуг машиналарын чогуур хуусаазында чедирбейн турар. Дөрткү кварталда 43 трактор септээр тургаш, чүгле 20-зин, 30 комбайндан дөңгүл-ле 5-ти септээн.

Бо үстүнде фактылардан алырга, кыйгырыгны үндүргенден бээр элээн үе эрткен-даа болза, Чөөн-Хемчиктиң ажыл-агыйлары ону ам чаа чугаалажып турар-дыр. Шак ындыг даамай чорук-биле эптежип болбас. Септелгениң планын күүседир, ажылды дүргедедир дээш дээштиг хемчеглерни алыры негеттинип турар.

Н. ДАЖИНМАЙ,
«Шынның» корр.
Чөөн-Хемчик район.

ПАРТИЯНЫҢ ШЫНЧЫ ОГЛУ

Коммунизм тургузукчузу— совет улустуң өндүр-таалал чедиишкиннерин, делегейге быжыг тайбың дээш ооң идепкейлиг ажыл-чорудулгазын «Партияның болгаш чонунуң шынчы оглу» деп ном-чурулга делгелгезинде тодаргай көргүскен. Эш Л. И. Брежневтиң төрүттүнген хүнүнден бээр 75 чыл болурунга тураскааткан ол делгелгени РСФСР-ниң Москвада ВЛКСМ-ниң 50 чылы аттыг Күрүнениң аныяктар библиотеказынга декабрь 10-да ажыткан.

Л. И. Брежневтиң эртем, теоретиктиг болгаш литература ажылдары-биле көрүкчүлерни чолгелге таныштырып турар. Ооң стендилеринде—«Ленинчи углаңгыышкын-биле» деп сөс томнуг чыында чогаалдар, партийжи, организакчы болгаш идеологтуг ажылдың янзы-бүрү айтырыгларының талазы-биле тематиктиг чыыда номнар, тайбың дээш демиселге тураскааткан материалдар бар. «Бичии чер», «Катап тургузуушкун» болгаш «Кур чер» деп номнар делгелгеде чугула черни ээлеп турар.

Аныяк салгакчылар дугайында Коммунистиг партияның доктаамал сагыш салыышкынын «Коммунизмниң аныяктар тургузаар» деп салбырда тодаргай көргүскен.

РСФСР-ниң Культура министерствозунуң болгаш ВЛКСМ ТК-ның инициативазы-биле делгелгени белеткээн.

(СЭТА).

ЧЫЛДЫ ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗАР ДЭЭШ

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйы республиканың чаа тудугларын янзы-бүрү ыяш материалдары-биле хандырар кол бүдүрүлге боор турар. Ырбанның болгаш Чербиниң ыяш кезип, белеткээр черлери-биле кады Кызылдың ыяш чазап, болбаазырадыр комбинаты кирип турар.

Улуг-Хем ыяш ажыл-агыйының коллективи ноябрь айда улам эки түңнелдерни чедип алган. Ук бүдүрүлге продукция бүдүрериниң ай даалгазын 111.5 хуу болгаш оңу сайгарар планны—105,2 хуу күүсеткени ооң херечизи боор турар.

Бо хүннерде ында он бирги беш чылдың баштайгызы — 1981 чылдың планныг даалгазын болгаш социалистиг хүлээлгезин хуусаадан эрте күүседир дээш чарыш улам калбарган. Коллективтиң цехтеринде, участоктарында СЭКП ТК-ның ноябрь (1981 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин болгаш аңаа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң чугаазын калбаа-биле таныжып кааныының соонда ажылчы чоннар боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерни ап турарлар.

Хөй-хөй ыяш белеткелчилери, механизаторлар боттарының ээлчег нормаларын үргүлчү ажыр күүседип турар апарганнар. Чижээ, мурнакчы ажылчыннар И. С. Былабысов, В. Федотов, П. Блинов, белен продукция сорттакчызы Г. П. Терехов, тракторист А. М. Блинов болгаш өскелер-даа ээлчег нормазын тус-тузунда 120-130 хуудан кудулатпайн турар. Олар социалистиг чарыштың ноябрь айда түңнелдери-биле тиилекчилер кылдыр санатканнар.

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының хөй кижилиг коллективи чүгле сан эвес, шынар-даа көргүзүглерин улам экижидери дээш шимчээшкинде база идепкейлиг киржип, хожудап турарлар чок ажылдаар дээш чарышты калбарткан. Бо хоочун бүдүрүлге черинде чурттуң мурнакчы күш-ажылчы коллективтериниң «ССРЭ-ниң 60 чылынга —60 шалыпчы неделя» деп кыйгырыын база деткээн, бо талазы-биле боттуг хемчеглерни боттандырып чорударынга белеткел ажылдары чорул турар.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнде) — тайгадан чаа сөөртүп келген ыяш; (ортузунда) — тракторист А. М. Блинов, Н. Вельмезег белен продукцияны тудуг черлеринче чорударынга белеткеп турары.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

ИНЕКТЕН-НЕ 5000 КИЛОГРАММ ДЭЭШ

КРАСНОЯРСК. Таймырда «Полярный» совхозтуң саанчызы Евгения Путрина бодунга быжыглаан инектеринден 10 тонна сүттү пландан ажыр саап алган. Ук саанчы ноябрь айда-ла бир инекке онаашт ыр 4700 килограмм сүттү саггаш, он бирги беш чылдың баштайгы чылының социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсеткен.

Боттарының социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткен өске-даа саанчылар бар. Чижээлээрге, Боград районда «Бородинский» совхозтуң саанчызы Мария Понаскованың инек бүрүзүнден сагган сүдү беш муң килограмм чыгай берген.

П. ЗИНКЕЕВ.

ПЛАНЫН АЖЫР КҮҮСЕТКЕН

Ак-Довуракта арыглал фабриказының бедүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цеги бо чылдың ноябрь айда күш-ажылчы улуг чедиишкинни чедип алган. Ол коллектив планында көрдүнгенинден 526 тонна хөй сорттуг даг-дүгүн арыглаан.

Ол цехте Валентина Ипатова удурткан № 5 комсомол-чу-аныяктар ээлчээ эрткен айда өскелерден эки ажылдап, 499 тонна даг-дүгүн арыглаар планын 664 тонна чедирген. Ээлчег бараанныг продукция бүдүрериниң планын 124 хуу күүсеткен. Ында Надежда Васильеваның ээлчээниң көргүзүү база эки. Ол коллектив белен продукция цегиниң складынга пландан 200 тонна хөй — 815 тонна сорттуг даг-дүгү дужааган. Бараанныг продукция бүдүрериниң план күүселдези 121 хуу ниикпе, азы 83,4 муң рубль четкен. Цехтиң арткан үш ээлчеглери даг-дүгү арыглаарының ноябрь даалгазын ажыр күүсеткен.

Фабриканың бедик сорттуг рудадан даг-дүгү арыглаар цегиниң коллективи ноябрьда чедиишкинниг ажылдааш, ай даалгазын күүсеткен. Ында Александр Лузяниниң № 5 ээлчээ социалистиг чарышка мурнап турар. Ол цех айда 681 тонна сорттуг даг-дүгү арыглааш, даалгазын 111,1 хуу күүсеткен. Ооң бүдүрген продукциязы 96,9 муң рубль болган. Ол планда көрдүнгенинден 6,5 муң рубль хөй. Ук цехте Бойня Куулар биле Шалбачы Күжүгеттиң ээлчеглериниң көргүзүглери эки.

Үүрмектеп-сорттаар комплекстиң коллективи сөөлгү үеде бодунуң ажылын база чыка экижиткен. Ол моон мурнунда хожудаашкынындан үнген. Коллектив 266,5 муң тонна даг массазы үүрмектеп сорттааш, ноябрь планын 102,5 хуу күүсеткен. Ылангыя ында С. Чапзан удурткан ээлчег чедиишкинниг ажылдаан. Ол 63,7 муң тонна руда үүрмектеп сорттааш, ноябрь даалгазын 6,8 муң тоннага ажыр күүсеткен. А. Седип биле В. Моңгуш удурткан ээлчеглер 3,3 муң тонна руданы пландан ажыр үүрмектеп сорттаан.

М. ООРЖАК.

ПАРТИЯ АКТИВИНИҢ ХУРАЛЫ

СЭКП ТК-ның ноябрь (1981 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге болгаш аңаа СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазынга дүүштүр партия организацияларының сорулгаларының дугайында айтырыгларны чугаалашкан партактив хуралдары, партия комитеттериниң пленумнары республиканың районнарында болгаш хоорайларында эртип эгелээн.

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. Бурунгу хүн Барыын-Хемчиктиң партия активиниң хуралы аңаа болган. Төп Комитеттиң ноябрь Пленумунуң шиитпирлеринге база аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазында түңнелдерге болгаш айтыышкыннарга дүүштүр районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында айтырыгны хуралга чугаалашкан. Бо талазы-биле илеткелди СЭКП райкомунуң бирги секретары Ш. П. Куулар кылган.

Илеткел талазы-биле В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың партком секретары В. Х. Суге-Маадыр, «Барлык» совхозтуң директору Ч. К. Дожулаа, «Шекпээр» совхозта хойжу бригада бригадири К. Б. Моңгуш, «Дөң-Терезин» совхозта партком секретары М. А. Сарыглар, районнуң амыдырал хандырылга эргелелиниң начальниги В. К. Сарыглар болгаш өскелер-даа саналдарны бергеннер.

Илеткелчи болгаш санал бергеннер СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлерин, аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазын районнуң коммунистери болгаш ажылчы чоннары бүрүн долузу-биле чүүлдүтэүнмүшаан, ажыл-чорудулгага хажык чокка боттандырар дайынчы программа кылдыр хүлээп алганын бир үн-биле демдеглээн. Олар он бирги беш чылдың баштайгы чылында районнуң ажыл-ишчилериниң чедиишкиннерин болур-чогууру-биле үнелевишаан, кол кичээңгейни шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, моон соңгаарты сорулгаларже угландырганнар.

Партия активиниң хуралы чугаалашкан айтырыг талазы-биле чогуур доктаалды хүлээп алган.

БҮГҮ - ЭВИЛЕЛ КОНКУРУЗУ

Киноға ынактарының тырттырган фильмнериниң «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга» деп девизтиг эртип турар Бүгү-эвилел конкурузунуң түңнел ээлчээ декабрь 11-де Москвада эгелээн.

Чурттуң киноға ынактары көрүлде үезинде эңнүт болгаш эң чок 4000 фильмнерни тырттырган. Олар Советтер чуртунуң хөй талалыг амыдыралын долузу-биле көргүзүп турар.

Документалдыг фильмнерниң Төп студиязының режиссёру РСФСР-ниң улустуң артизи В. Трошкиниң удурткан жюри дөрт хүн дургузунда республика көрүлделеринге шылгараан 115 киноленталарны көөр.

(СЭТА-ның корр.).

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ БЕШКИ ЧЫЫЖЫНЫҢ ДӨРТКҮ СЕССИЯЗЫНЫҢ АЖЫТТЫНАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының дөрткү сессиязы 1981 чылдың декабрь 16-да эртенгиниң 10 шакта СЭКП Тыва обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга ажыттынар.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНГА

Дээди Советтиң дөрткү сессиязынга келген Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттарын республиканың Министрлер Чөвүлелиниң чаа бажыңынга 1981 чылдың декабрь 14-те 9 шактан 22 шакка чедир бүрүткээр.

Телефоннары: 2-30-52; 2-46-34; 2-10-16.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДОКТААМАЛ КОМИССИЯЛАРЫНЫҢ КЕЖИГҮННЕРИНГЕ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларының хуралдары 1981 чылдың декабрь 15-те Министрлер Чөвүлелиниң чаа бажыңынга болур.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ТӨЛЭЭЛЕКЧИЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ХУРАЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Төлээлекчилер чөвүлелиниң хуралы 1981 чылдың декабрь 16-да эртенгиниң 9 шак 30 минутада Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга болур.

ПРОПАГАНДИСТЕР ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга партияның иштики болгаш даштыкы политиказының айтырыгларын өөренир марксизм-ленинизмниң үндезиннериниң школаларының чеден ажыг пропагандистериниң республика семинары болуп эрткен. Партияның иштики болгаш даштыкы политиказының чугула айтырыгларын СЭКП-ниң XXVI съездизиниң улам ыңай хөгжүткенин СЭКП обкомунуң харысалгалыг ажылдакчылары, Кызылдың педагогика институдунуң марксизм-ленинизм кафедразының башкылары лекцияларынга чугаалаан.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1981 чыл) Пленумунуң болгаш партияның область активиниң хуралының түңнелдериниң дугайында» СЭКП обкомунуң бюро кежигүнү, партия обкомунуң партийжи-организастыг ажылдар килдизиниң эргелекчизи В. П. Суров, «Сайзыраңгай социализмниң экономиктиг хөгжүлдезиниң онзагай чүүлдериниң дугайында» педагогика институнуң марксизм-ленинизм кафедразының эргелекчизи, экономика эртемнериниң кандидады В. А. Копеел, социалистиг амыдыралдың хевириниң материалдыг болгаш угаап-медерел, сагыш-сеткил талазы-биле үндезиннериниң, чаа кижини кижизидериниң айтырыгларының талазы-биле СЭКП обкомунуң парлалга секторунуң эргелекчизи, төөгү эртемнериниң кандидады М. Н. Смирнова, башкы институдунуң деканы, философия эртемнериниң кандидады М. М. Шекпер-оол, педагогика институдунуң башкызы В. П. Чиппов лекцияларны номчаан. Ол ышкаш СЭКП обкомунуң лекторлар бөлүүнүң удуртукчузу К. С. Ондур, педагогика институдунуң башкызы, философия эртемнериниң кандидады М. С. Байыр-оол олар Совет Эвилелиниң даштыкы политиказынга хамаарышкан лекцияларны кылган.

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: үлегерлиг корум-чурум дээш

ХӨЙ ТАЛАЛЫГ, ДЭЭШТИГ ЧОРУДАР

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң айтышкыннарынга болгаш «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга холбаштыр бистиң районнуң партия организациялары ажылды чорудуп келген. Сөөлгү чылдарда районнуң партия, совет, ажыл-агый, профэвилел болгаш комсомол организациялары корум-чурумну быжыглаар база эрге-хоойлу камгалалын күштелдирер талазы-биле ажылче кичээнгейни улгаттырган.

Ол талазы-биле байдалды чер-черге тодаргай сайгарып көргеш, боттуг хемчеглер алыры-биле тускай доктаал-шиитпирлерни хүлээп алган. Ону боттандырып чорутпушаан, «Районда албан-организация черлеринге ажылчыларның чидириглеринге удур ап чорудар хемчеглер дугайында» болгаш «Ажылчы чоннарның ортузунга мөзү-шынар, эрге-хоойлу кижизидилгезин комплекстиг чорудар сорулгалар дугайында» эртем-практиктиг конференцияларны эрттиргилээн.

Районнуң партия, совет, ажыл-агый болгаш эрге-чурум камгалалының органнары база хөй-ниити организациялары корум-чурум үрээр чоруктуң байдалын доктаамал анализтеп, чоннуң ол талазы-биле санал-оналын кичээнгейге ап, чогуур хемчеглерни ап турар.

Ажылчы чоннарның идей-политиктиг, күш-ажылчы, мөзү-шынар кижизидилгезиниң айтырыглары партия организацияларының, күш-ажылчы коллективтерниң кичээнгейиниң төвүнде туруп келген. Бо ажылга партияның политчырыдыышкынын, экономиктиг өөредилгени, политмассалыг янзы-бүрү ажылдарны, культура-чырыдыышкын албан черлериниң, күш-культураның, ДОСААФ организацияларының бар аргаларын ажыглап турар. Ооң-биле чергелештир күрүнениң, хөй-ниитиниң, күш-ажылдың сагылга-чурумун ажылчы чоннарның, аныяктарның сагып турарының, социалистиг өнчүнүң камгалалын хандырарының, янзы-бүрү кем-херек үүлгедиишкиннери-биле демиселди күштелдирериниң айтырыглары партия организацияларының ажылында база кол черни ээлеп турар.

СЭКП-ниң XXV съездизин аттыг, «Улуг Октябрь», «Кызыл тук» совхозтарда идей-кижизидилгелиг, профилактика ажылын экижидип, кем-херек үүлгедиишкиннерин эвээжедирин, хоойлу-дүрүм болгаш корум-чурумну быжыглаарын чедип ап турар. Ылаңгыя СЭКП-ниң XXV съездизин аттыг совхозтуң администрациязы, ында партия организациязы, Ильинка кодээ Советтиниң күүсекчи комитеди хөй-ниитиниң корум-чурумун, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарының айтырыгларынче кичээнгейни дыка күштелдирген. Ол талазы-биле айтырыгларны партия хуралдарынга, кодээ Советтиң сессияларынга, күүском хуралдарынга, бүдүрүлгениң болгаш ажылчы чоннарның хуралдарынга доктаамал чугаалажып турар. Совхозта партбюро (секретары Ф. П. Толмачев) коммунистерни болгаш комсомолчуларны бүдүрүлгениң шиитпирлиг участоктарынга шын таарыштыр тургузуп, чоннуң чурттап турар чериниң аа-йы-биле идей-кижизидилгелиг ажылга оларны киириштирип турар.

Бо совхозта профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының ажылын идепкейжидеринде партбюро чедип ап турар. Хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаарынга, сагылга-чурум үрекчилерин, арагачыларны, ажыл кылбас маңгыстарны шыңгыы көөрүнге эки турачы улусчу дружинаның, эш хуузунуң, профилактика чөвүлелиниң ролю бедээн.

Ильинка кодээ Советиниң күүскомунуң чанында административтиг база алкоголизмге демисел чорудар комиссиялар ажылдап турар. Олар үнүүшкүннүг хуралдарны удаа-дараа эрттирип, боттарының ажылын улусчу дружина, херээженнер чөвүлели, эш хуузунуң суду-биле харылзаалыг чорудуп турар.

Бо бүгүнүң түңнелинде ол совхозта күш-ажылдың сагылга-чуруму быжыккан. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге бо чылдың эрткен айларында кем-херек дыка кызырылган.

Кижизидилге ажылының дээштиин бедиткени совхозтуң мурнунда сорулгаларны чедиишкиниг шиитпирлээринге идигни берген. Совхоз мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш садарының чыл планын октябрь 1-де күүсеткенин СЭКП обкомунга, республиканың Министрлер Чөвүлелинге рапорттаан. Бо ажыл-агый СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профобчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун бо чылын ийи удаа алганы таварылга эвес.

Районнуң мал ажыл-агыйында, орук-тудуг участогунда, харылзаа белдиринде, Сут-Бажы, Бүрен-Аксы, Ильинка суурларда кижизидилге ажылы багай эвес тургустунган. Корум-чурумну быжыглаар талазы-биле партия организацияларының ап чоруткан хемчеглериниң түңнелинде эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге бо чылдың эрткен айларында кем-херек үүлгедиишкиннери элээн кызырылган.

Ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезин комплекстиг чорударынче партия организацияларының күжениишкинин мөөңнээни планныг онаалдаларны күүседиринге боттуг салдарны чедирип турар. Күрүнеге эът, сүт садарының эрткен айларда, а дүк садарының чыл планы ажыр күүсеттинген.

Ынчалзажок чоокта чаа болуп эрткен СЭКП обкомунуң IV пленумунга корум-чурумну быжыглаар талазы-биле сөөлгү чылдарда эвээш эвес ажылдар кылдынза-даа, республикада кем-херек үүлгедиишкиннериниң деңнели бедик болуп артпышаанын демдеглээш, бо талазы-биле байдал өске чамдык районнар биле кады бистиң Каа-Хемде база дүвүренчиг дээрзин чидии-биле шүгүмчүлээн.

Районнуң партия, совет, ажыл-агый база административтиг органнары болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары ол бүгүден шын түңнелдерни кылып турар. СЭКП обкомунуң ол пленумунуң түңнелдериниң болгаш районнуң партия организацияларының сорулгаларының дугайында айтырыгны чоокта чаа партия райкомунуң пленумунга чугаалашкаш, эрге-хоойлу камгалалын экижидер база корум-чурум үрээшкиннери-биле демиселди күштелдирер талазы-биле тускай хемчеглерни ажылдап кылган, оларны боттандырар талазы-биле хемчеглерни ап эгелээн. Мааңаа хамыктың мурнунда идей-политиктиг база мөзү-шынар кижизидилгезиниң айтырыгларын черде партия организациялары үениң негелделериниң деңнелинге тургузуп, ооң ажыктыын база дээштиин бедидер ужурлуг бис. Районнуң бүгү суурларынга, чурттакчылыг чер бүрүзүнге хөй-ниитиниң үлегерлиг корум-чуруму дээш, амыдыралдың бедик культуразы дээш ажыл-херекке Советтерниң, профэвилел, комсомол организацияларының болгаш ажыл-агый, административтиг органнарның, өске-даа хөй-ниити организацияларының, күш-ажылчы коллективтерниң ролюн база харысалгазын бүгү талалыг күштелдирер апаар.

О. СЫМЧААН,
СЭКП Каа-Хем райкомунуң секретары.

Дузалал ажыл-агыйы – ниитиге ажыктыг

ДОКТААЛДЫ КҮҮСЕТПИШААН

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Хамаатыларның хууда дузалал ажыл-агыйынга кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалын күүседир талазы-биле практиктиг сорулгалар дугайында СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1981 чылдың май 25-те хүлээп алган доктаалын күүседир талазы-биле Тыва АССР-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест болгаш улус депутаттарының чер-чер Советтери чогуур ажылдарны кылып келген. Мооң түңнелинде бо чылын хамаатыларның дузалал ажыл-агыйынга картофель болгаш ногаалар олуртурунга 230 га черни немей берген, ынчангаш 1980 чылдаазындан 1500 тонна картофель, 300 тонна ногаа хөй бүдүртүнген. Совхозтар хамаатыларның дузалал ажыл-агыйынга 1811 хаван оолдарын, куш фабриказы 285,5 муң дагаа оолдарын саткан. Респотребсоюзтуң шугуму-биле 500 тоолайларны, 750 тонна комбикормну чонга садыглаан.

Эрткен чылдың деңнелинге бодаарга, бо чылын хамаатыларның хуузунда бода малы 300 башка, хаваннары 1226 башка, шээр малы 11112 башка немей өскен. Совхозтар тос айлар дургузунда хамаатылардан керээ ёзугаар 7389 баш янзы-бүрү малдарны садып алган, ол болза эрткен чылдың ол үезиниинден 3 катап хөй болганы ол. Республиканың хереглекчилер ниитилелдери бо чылын хамаатыларның дузалал ажыл-агыйларындан 601 тонна коң эътти садып алган, ол дээрге эрткен чылдыындан 40 тонна хөй болуп турар.

Бо айтырыгны Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели контроль хевири-биле чугаалажып көргеш, совхозтарның ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының дузалал ажыл-агыйларынга кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле эргежок чугула организастыг болгаш ажыл-агыйжы хемчеглерни четче күүседирин Кодээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест болгаш кодээ Советтер күүскомнары хандырып шылавайн турарын демдеглээн. Мооң уржуунда кодээ черлерде ам-даа 8,8 муң өг-бүлелер кодан чанының участогу чок, 9 муң ажыг өг-бүлелер хуузунда мал азыравайн турар. Элээн хөй кодан чанының участоктары, ылаңгыя «Барлык», «Шекпээр», «Большевик», «Хөндергей», «Найырал», «Коммунизмниң херели», Карл Маркс аттыг, «Тыва», «Совет Тыва» совхозтарда кодан чанының участоктары бурут чыткылаар, харын база бок үнүштер дуй үнгүлээн болуп турар.

Министерство болгаш трест чонга мал болгаш куш садарының планын чедир күүсетпейн, сиген шөлдери болгаш одарлар тускайлап бээр дугайында, мал чеми белеткээринге, транспорт хандырылгазынга дуза чедиреринге кошкак кичээнгей салып келген. Совхозтар ажылдакчыларының дузалал ажыл-агыйын хөгжүдерин организастыг чок чорудуп келген. Ол ажылды башкарар тускай кижилер совхозтарда чок. Кодээ (суур) Советтериниң күүскомнары, совхозтар дирекциялары чоннуң хууда малының болгаш кодан чанының участоктарының дансызы-бүрүткелин чедир кылбайн турар. Мал чок өг-бүлелерге мал садарын организастаарда хамаатыларның хуузунда артыкшылдыг малдарын сайгарарының аргаларын чедир ажыглаттынмайн келген.

Ажылчы чоннарның хуузунда дузалал ажыл-агыйларындан кодээ ажыл-агый продуктуларын садып алырын организастап турарында улуг четпестер бар. Малдарны болгаш куштарны өстүрер, семиртир азыраар болгаш садар, сүт болгаш өске-даа продуктуларның артыкшылын садып алыр талазы-биле керээлер чарары багай организастаттынган. Бо чылдың октябрь 1-ге чедир чүгле С. Тока аттыг совхоз 10,5 тонна сүт садып алган болуп турар. Респотребсоюзтуң болгаш ооң чер-черде хереглекчилер ниитилелдериниң белеткел органнары хамаатыларның дузалал ажыл-агыйларындан янзы-бүрү продуктуларны садып алырын четпес организастап келген, оларны садыглаарында болгаш кадагалап турарында четпестер база эвээш эвес.

Хамаатыларның хууда дузалал ажыл-агыйынга кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш оларны садып алырын көвүдедир талазы-биле хоорайларда болгаш суурларда ажылды суурлар, хоорайлар Советтериниң күүскомнары база четпес организастап турар. Бо черлерде огород болгаш сад өстүреринге хандыкшылдыгларның негелделери ыракта чедир күүсеттинмейн турар. Оларның бажыңнар чанында болгаш дачаларда участоктарынга өстүрүп алган картофелин, ногааларын, кат-чимистерин болгаш өске-даа продуктуларын күрүне садыы болгаш кооперация садыы-даа садып алырын кончуг четпес организастап турарындан ол аъш-чем продуктуларының элээн хөйү садыг четкилеринге болгаш рыноктарга ховар кириптээр.

Кодээ черлериниң болгаш хоорай, суурларның чурттакчыларының хуузунда дузалал ажыл-агыйларынга продуктулар бүдүрерин көвүдедир хемчеглерни калбартыры-биле чергелештир бүдүрүлгелер болгаш албан организациялар коллективтериниң боттарының коллективтиг дузалал ажыл-агыйларын, ылаңгыя картофель болгаш ногаа тарырын организастаарынче чогуур кичээнгейни салыры база негеттинип турар. Бо талазы-биле өске областарның, крайларның эки дуржулгазы-биле чергелештир республиканың хоорайларында, ажылчын суурларында безин чогумчалыг дуржулга бар апарган. Ындыг турбуже хоорайлар болгаш суурлар Советтери, министерстволар болгаш ведомстволар, бүдүрүлгелер, албан организациялар удуртукчулары коллектив бүрүзү бичии-даа болза ындыг ажыл-агыйлыг турарын чедир үнелевейн келген. Ынчангаш Кызыл, Ак-Довурак, Туран, Чадаана, Шагаан-Арыг хоорайларның, Хову-Аксы, Каа-Хем, Кызыл-Мажалык ажылчын суурларның болгаш өске-даа районнар төптери улуг суурларның албан организация, бүдүрүлге черлеринде коллективтиг огород ажылы ховар болуп турар.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1981 ч.) Пленумунга чугаазынга эш Л. И. Брежнев хандырылганың үзүктелирин дүрген чайладырынга **чер-черниң аъш-чем курлавырларын, а ол ышкаш дузалал ажыл-агыйларның болдунар аргаларын бүрүнү-биле ажыглаары эргежок чугула деп онзалап демдеглээн. Бо херекке районнарның болгаш хоорайларның партия болгаш совет органнарының, үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш каттыжыышкыннарының, колхозтарның, совхозтарның инициативазын бүгү тала-биле деткиир херек дээн.** Бо тодаргай болгаш чиге айтыышкыннан алгаш көөрге, коллективтерниң-даа, хамаатыларның хуузунда-даа дузалал ажыл-агыйларының хандырылгага ужур-дузазын партия болгаш чазак улуу-биле үнелеп турары илден.

Республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест, өске-даа министерстволар болгаш ведомстволар, улус депутаттарының чер-чер Советтериниң күүскомнары, совхозтарның, бүдүрүлгелериниң, албан организацияларның удуртулгалары коллективтиг болгаш чоннуң хуузунда дузалал ажыл-агыйын улам шапкын хөгжүдер талазы-биле боттуг ажылдарны боттандырып чорудары чугула болуп турар. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо айтырыгны сайгарып чугаалашкан хуралынга чоннуң хуузунда дузалал ажыл-агыйларын тургузар болгаш калбартыр талазы-биле келир чылын кылыр ажылдарның баш удур тодарадып планнаарын Кодээ ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» трестке, кодээ Советтер күүскомнарынга, а коллективтерниң болгаш хоорай, суурлар чурттакчыларының дузалал ажыл-агыйларын тургузар болгаш оларга дуза көргүзер талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылырын министерстволар, ведомстволар, бүдүрүлгелер, организациялар удуртукчуларынга, хоорайлар болгаш суурлар Советтериниң күүскомнарынга сүмелээри чугула деп көрген.

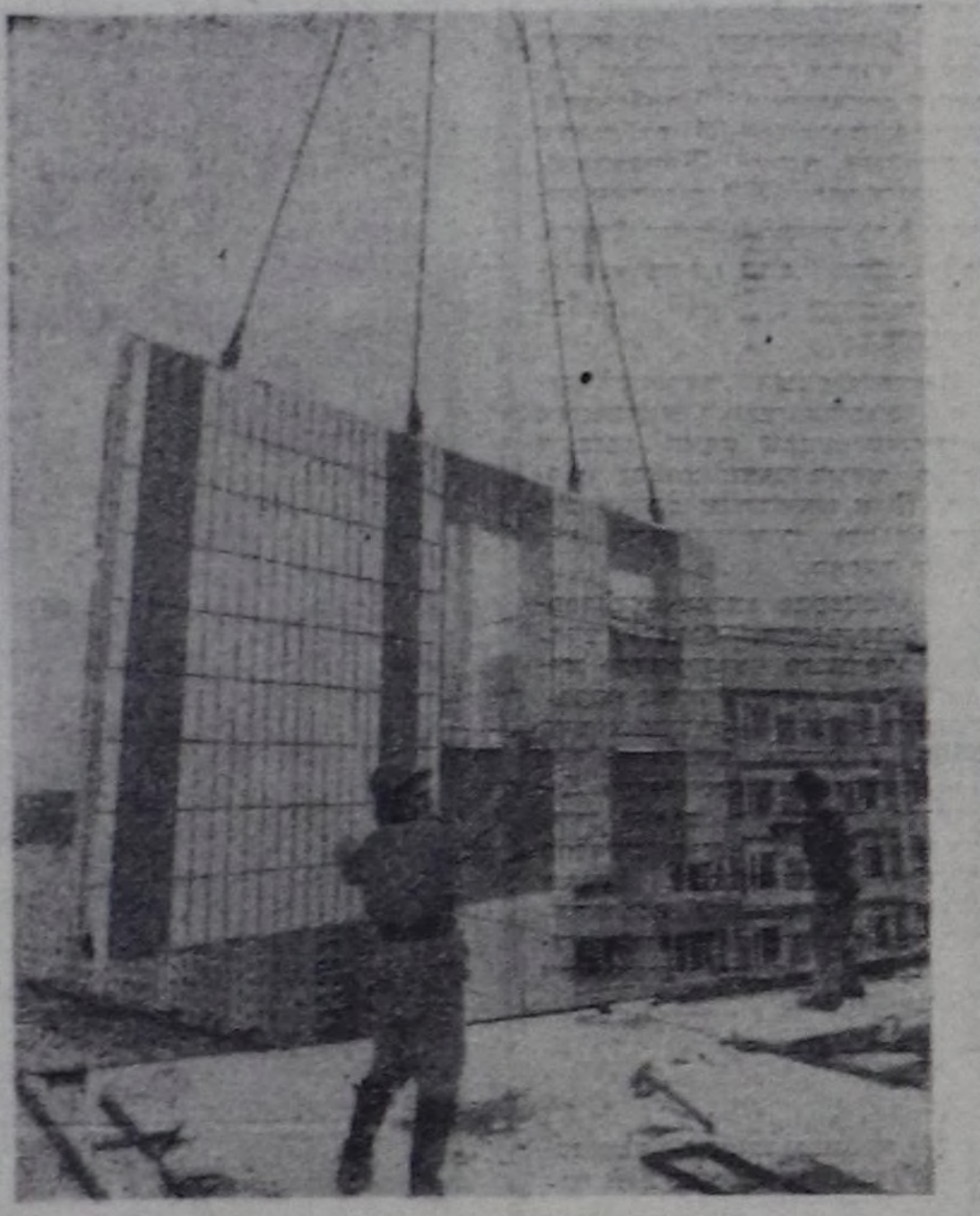

ЧУРУКТАРДА: (солагай таладан оң талазынче): монтажчылар звеночузу Н. Гутников, комплекстиг бригада бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады, Моссоветтиң күүскомунуң кежигүнү А. Суровцев болгаш монтажчы А. Кульков олар; Теплый Станда А. Суровцевтиң бригадазының тудуп турар бажыңы.

Ю. ЛИУЗНОВТУҢ фотолары.

СЭТА-ның фотохроникази.

МОСКВА. Бажың тудар 1-ги комбинатта парткомдан москвачы тудугжу А. Суровцевке 9-ку монтаж эргелелиниң хожудаашкынныг бир бригадазынче шилчип, ажылдаарын сүмелээн. Ол дораанна аңаа барып ажылдаарын шиитпирлээн. Барык 14 чыл ниитинде ажылдап келген болгаш кижи бүрүзү ооң ажылынга чөленгииш апарган коллективтен чарлып чорууру аңаа белен эвес болган. Ооң-биле чергелештир Анатолийниң бо чылын Чурттар арасының харылзааларының институдунуң экономика факультединиң студентизи апарганындан ол база-ла белен эвес чүүл турган. Ол дээрге, чиик эвес чүъл болгай.

Чаа бригадага херек кырында бүгү-ле чүүлдерни эң эгезинден кылып эгелээр ужурлуг турган. Бригадир күш-ажылдың сагылга-чурумунуң үрекчилеринге болгаш ажыл шагын үнелеп көрбес кижилерге удур демиселди дидими-биле чорудуп эгелээн. Ол чорук кижи бүрүзүнүң сагыш-сеткилинге таарымча чок болган, ынчалза-даа бригадир хууда үлегер-чижээн көргүспүшаан, бодунуң салган сорууун кызымаккайы-биле барымдаалап, мурнунда ажылдап турган черинге бадыткаттынган монтаж аргаларын ажыглап, ажылдың күүсеттиниринге контрольду күштелдирген. А. Суровцевтиң бригадазының хөй-хөй кежигүннери холушкак мергежилдерни шиңгээдип ап эгелээннер. Ол чорук кижилерниң бот-боттарын солчуурунуң аргазын ажыглаар болгаш аңаа турар чорукту дыка кызырар арганы берген.

Мурнунда ажылдап турган тудуунга бригада монтаж графигинден 31 хүн хожудап ажылдап турган. Краның үрелгени, электри энергиязының чедишпези, тудуг материалдарын чогуур үезинде бербези, штаттың четче эвези дээн ышкаш, өске-даа четпестер чөптүг чылдагааннар ышкаш кылдыр сагындырып келгилээр турган. Ындыг четпестер ам-даа бары хараадачыг, ынчалза-даа ол бригада алдынган хемчеглерниң ачызында графикти четкен, хүн келген тудум-на ажылды улам шаңнычыдып турар апарган.

ЧОН-БИЛЕ АЖЫЛДЫҢ ДЕҢНЕЛИН БЕДИДЕР

Совет ниитилелдиң бүгү амыдыралы СЭКП-ниң XXVI съездизиниң идеяларының салдары-биле чоруп турар. Съезд партия биле чоннуң бузулбас чаңгыс эвин быжыглаарынга чаа салыышкынны киириштирбишаан, партия база күрүнениң ажыл-чорудулгазын марксистчи-ленинчи чогаадыкчы ёзу-биле ханы анализтеп, практиктиг улуг дуржулганы өөренип, келир үеже улуг сорулгаларны салган. Сезен чылдарның баштайгы чартыынга таарыштыр съездиниң айтыышкыннарын тодараткан СЭКП ТК-ның ноябрь (1981 ч.) Пленуму съездиниң уламчылалы болган.

Он бирги беш чыл планы совет улустуң төөгүлүг тургузуушкунунуң оруунга алдарлыг үе-чада болур деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев Пленумга чүве чугаалааш, демдеглээн. Аңаа херектиг бүгү-ле чүве: бедик сайзыралдыг бүдүрүкчү күштер, ниитилелдиң социал-политиктиг болгаш моральдыг чаңгыс эви, буруңгаар депшилгеже шимчээшкиниң тодаргай стратегиязы бисте бар. Ам хамык ужур бар бүгү-ле аргаларны эң-не ажыктыы-биле ажыглаары болур.

Партияның идеология кадрлары, ооң күчүлүг информация-пропаганда аппарады — парлалга, телевидение, радио партияның политиказын тайылбырлап, пропагандалап, ооң салган сорулгаларын боттандырарынче ажылчы чоннарны мобилизастаарынга идепкейлиг киржип турар коммунистерниң, партия кежигүнү эвестерниң улуг армиязы амгы үеде партияның болгаш чоннуң мурнунда салдынган улуг, нарын сорулгаларны шиитпирлээринге кандаар-даа ажок улуг рольду ойнаар.

Совет кижилерни, ооң чаа салган бурунгу төөгүнүң шын тиилеттирбес чепсээ-биле, ниитилел хөгжүлдезиниң дүрүмнериниң болгаш перспективаларының ханы билиглери-биле чепсеглевишаан, марксистчи-ленинчи өөредигниң үндезининге даянмышаан, идеология кадрлары бистиң чурттуң хамаатыларын бедик идейлиг, социалистиг Төрээн чуртунга, коммунизм херээнге бердинген болурунга кижизидеринге, күш-ажылды база ниитиниң өнчү-хөреңгизин коммунистиг ёзу-биле көөр, бүгү тала-биле сайзыраңгай кижиниң хевирлеттинип өзеринге үнелеп четпес салыышкынны киирип турарлар. Совет иштики, даштыкы политиканың чедиишкиннерин бүгү тала-биле көргүспүшаан, совет улусту ленинчи Төп Комитетти, эш Л. И. Брежнев баштаан ТК-ның Политбюрозун долгандыр сырый каттыштырарынга олар улуг салдарны чедирип турар.

Амгы үеде идей-кижизидилгелиг ажыл, партийжи пропаганданың болгаш информацияның бүгү звеноларының ажылын, идеология ажыл-чорудулгазының хөй участоктарын болгаш адырларын чогумчалыг кылдыр эде тургузарының эргежок чугулазын демдеглээн партияның XXVI съездизиниң шиитпирлеринге, СЭКП ТК-ның «Идеология, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидер дугайында» доктаалынга дүүштүр чорудуп турар. Партияның айтыышкыннары коммунистиг кижизидилгени сайзыраңгайжыдарынга улуг идигни берип, ону байыдып, идеология кадрларын тодаргай, билдингир программа-биле чепсеглээн. Ону идей-кижизидилге ажылының амгы байдалының анализи бадыткап турар.

Ынчалза-даа ол анализ бо ажылдың өске талазын база көргүзүп турар. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажылы доозулгандан бээр элээн үр үе эрткен-даа болза, идеология, политика-кижизидилге ажылында партияның демдеглээни бар четпестер оожум чайлаттынып турар. Чамдык сурталал хемчеглери амыдырал, кижилерни дүвүредип чоруур амгы сорулгалар-биле холбаа чок артпышаан. Ёзу барымдаалаар, хоозун шуугаар чорук ам-даа бар. Парлалгада, телевидениеде, радиода чырыттынган фактылар ханы анализтеттинмээн, чедир тайылбырлаттынмаан болгулаар.

Пропаганданың, ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезиниң ажыктыын бедидери идей-теоретиктиг, политика-кижизидилгелиг, организакчы база ажыл-агыйжы ажыл-чорудулганың чаңгыс аайы херек кырында канчаар хандыртынганындан хамааржыр. Амыдырал боду, бистиң партияның байлак дуржулгазы бадыткаан. Бир эвес ажыл-агыйжы-политиктиг тодаргай сорулгалар, чурумну, организастыг чорукту күш-ажылчы коллективке быжыглаары, массаның чогаадыкчы идепкейин, партияның иштики харылзааларын сайзыраңгайжыдарының, коммунистерниң авангардчы ролюн бедидериниң сорулгазы-биле кошкак холбаалыг таварылгада кижизидилге ажылы чедиишкиниг болур дээрзинге бүзүрээр аргажок. Ол ышкаш бир эвес идей-политиктиг ажылды коллективке эвээш хамаарылгалыг чүүле ниити айтырыгларга дүүштүр углаар болза, ажыл-агыйны чорударынга база эвээш эвес немелде айтырыглар тургустунар.

Ажыл-херекти ынчаар тургусканы ам-даа ховар эвес. Чамдык партия эге организациялары организастыг-политиктиг чепсектерни бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидериниң, кижилерниң кижизидилгезин экижидериниң сорулгаларынга долу хемчеглер-биле ажыглавайн турар. Партийжи удуртулганы билдилиг, шудургу боттандырарының, күүселдениң хынаалдазын болгаш контролюн күштелдирериниң, ажылдың стилин болгаш методун сайзыраңгайжыдарының, партияның иштики информациязын улам ыңай экижидериниң, партияның масса-биле харылзаазын быжыглаарының дээштиг чепсээ — партия ажылында ажык болур чорукту калбартырының эргежок чугулазының дугайында СЭКП-ниң XXVI съездизиниң айтыышкыннарындан ам-даа практиктиг түңнелдерни кылбаан партия комитеттери бар.

Чоннуң амыдыралының чаагай чоруун бедидери, Төрээн чурттуң экономиктиг болгаш камгаланыр күчүзүн, экономиканы шапкыны-биле хөгжүдер, улус ажыл-агыйының улуг масштабтыг комплекстиг программазын боттандырар дээш партия биле чон ооң келир үезин быжыглаарынга хамааржыр. Төөгүлүг ужур-дузалыг сорулгаларны шиитпирлеп турар амгы үеде, ылаңгыя шак ындыг четпестер-биле эптежир аргажок. Ол сорулгаларны боттандырарынга 80 чылдарда таварышкан чамдык боттуг фактылар салдар чедирип, ону күүседирин нарыыдадып турар (чижээ, үш чыл улаштыр болган каңдаашкын бистиң кодээ ажыл-агыйывыска, ол дээрге-ле бүгү экономикага улуг когаралды таварыштырган). СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төлевилээни пландар бо хүннерде делегей байдалы чидиглээн үеде боттанып турар деп чүвени айтыр апаар. АКШ-тың амгы администрациязының чарлааны даштыкы политиктиг угланыышкыны, ооң практиктиг ажыл-херектери ажыы-биле милитаристчи, Совет Эвилелинге хамаарыштыр өжээнништиг характерлиг болуп турар. «Совет шериг кыжаныы», «Делегей терроризми» дээр хоозун-меге [illegible] чагдыын алган. АКШ ол бүгүнү национал-хосталгалыг шимчээшкинге шамнаарын оралдажып, бо талазы-биле пекинчи удуртулгалар-биле коштанмышаан, ССРЭ-ге, социализмниң болгаш тайбыңның бүгү күштеринге удур кадыг-дошкун демиселди чорудуп турар. Империализм бодунуң хоралакчы үүлгедиишкиннерин хамыктың мурнунда Польшага, Кубага, Вьетнамга, Кампучияга болгаш Лаоска удур мөөңневвишаан, бодунуң делегейде осуунган туруштарын катап тургузарынга кол моондак деп санап турары социалистиг дем каттыштырылгазын божаңнадырын оралдажып турар. Ол бүгүнүң түңнелинде делегейде бүгү ниитиниң тайбыңынга кыжанышкын күштелген.

Империалистиг агрессчи угланыышкын, Совет Эвилелинге удур, коммунизмге удур үрдүнчек меге-хоп-биле, бистиң иштики болгаш даштыкы политикавысты сагыштыы-биле хажыдары-биле капсырлашкан. Империалистиг пропаганда боттуг социализмниң адын баксырадыр, ооң чедиишкиннерин карартыр, социалистиг чурттарның ажылчы чоннарының аңгы талазы-биле медерелин чарылдырар дээш кестүп көрбээн күжениишкинни үндүрүп келген.

Моон чаңгыс мындыг түңнелди үндүрүп болур: **СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринде айыткан идеологтуг болгаш партийжи-организастыг ажылдың чаа өйү келген сорулгаларын күүседиринге үндезин эргилдези боттандырар немелде хемчеглерни алырын амгы үениң байдалы негеп турар.**

Шуут-ла дорт чугаалаар херек: амгы үеде ажыл-агыйның болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү участоктарынга кайда-даа туруп көрбээн медерелдиг болгаш күш-ажылчы идепкейлиг чорук эргежок чугула. Ажыл-ишчи бүрүзү, совет кижи бүрүзү ажыктыг база шынарлыг, үре-түңнелдиг ажылдаар ужурлуг, бо херекке коммунистер үлегер-чижээн көргүзер хүлээлгелиг. Бөгүн партия организацияларының күжениишкинин партияның политиказын боттандырар дээш оларның инициативазын болгаш харысалгазын хөгжүдеринче, бүдүрүлгеде, кижизидилгеде четпестер-биле, чурум үрээр, ажыл-агыйжы эвес, соора ажыглаар чоруктарның фактылары-биле шыңгыы демисежиринче угландырар. Даандырган ажыл-херек дээш кадрлардан негелдени күштелдирер. «Организакчы, ажылгыр-чорук, сагылга-чурум — төпке-даа, чер-черлерге-даа кол негелделер ол — деп, СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунга эш Л. И. Брежнев чугаалаан. — Бүгү партия, күрүне, ажыл-агый органнарының ажыл-чорудулгазы чогум-на мындыг байдал-биле тургустунган турур ужурлуг».

Бистиң партияның бүгү ажыл-чорудулгазы **кижи, ооң хүн бүрү херечелдериниң болгаш негелделериниң дугайында сагыш човаашкынче угланган.** Бистиң совет амыдыралга дүжүметтиг, доңгуп, хоолурган чоруктар турбас ужурлуг. Маңаа идей-кижизидилгелиг болгаш партийжи-организастыг ажылды шын тургусканы улуг рольдуг болур. Бирги ээчегде кижи бүрүзүнге чедер аргазы ол бээп, ооң бодалдарын, хөөнүн билип алыр. Ол болза шын шиитпирлерни хүлээп алырын хандырар, партияның чон-биле харылзаазын улам ыңай быжыглаарынга дузалаар.

СЭКП бодунуң идеологтуг ажыл-чорудулгазының бүгү комплекизиниң хевирлерин сайзыраңгайжыдыпшаан, партия организацияларының кол кичээнгейин **патриотчу болгаш интернационалчы кижизидилгениң** айтырыгларынче угландырып турар.

Империалистиг агрессчи бөлүктер делегейниң дүшкүүрлүг чоруун улам кедередип, ССРЭ-ге удур идеологтуг кампанияны доктаамал организастап турар бо байдалдарда бистиң ниитилеливистиң социал-политиктиг болгаш идейлиг чаңгыс эви, ажылчы чоннарның акы-дуңмалышкы найыралы улам быжыккан турзун дээш чорудуп турар ажылдың ужур-дузазы улам өзүп турар. Совет кижи кезээде бедик патриотчу болгаш интернационалчы медерелдиг, социалистиг чаалап алыышкыннарны камгалаарынга белен, бодунга бүзүрелдиг, оптимист, ол улуг Төрээн чурту дээш чоргаараалдыг, социализмниң шынныынга болгаш тиилеттирбезинге быжыг бүзүрелдиг. Ол буянныг шынарлары быжыглаары, хөгжүдери, байлакшыдары — ёзулуг өндүр улуг сорулга, ону боттандырарынга күштү харамнанмас херек.

Ол сорулганы боттандырарының идегелдиг үндезини — социал-политиктиг, экономиктиг база национал нарын айтырыгларны шиитпирлээринге, эртемниң болгаш техниканың, культураның хөгжүлдезинге, мөзүлүг чоруктуң үнелиг чүүлдерин быжыглаарынга **социализмниң төөгү талазы-биле артык күштүүн база чедиишкиннерин барымдаалыг кылдыр пропагандалаары болур.** Ындыг турбуже ол пропаганда чамдык таварылгаларда билдилиг, чедингир, партияның болгаш чоннуң кайгамчык улуг чедиишкиннеринче кижилерниң кичээнгейин мөөңнээр кылдыр чорутпайн турар. Ооң-биле эптежип болбас. Бистиң хүннеривистиң маадырлыг ажыл-ижин, коммунизм тургузукчузу — күш-ажылчы кижиниң чапаажын болгаш өндүр чаагайын тода болгаш бүзүрелчиг кылдыр көргүзери, бисте

Идеология ажылының практиказындан

БИЛИИН, МЕРГЕЖИЛИН БЕДИДЕР ДЭЭШ

СЭКП-ниң XXVI съездизи политиктиг аас агитацияның экижидерин партия организацияларынга даасган. Ону амыдыралга боттандырар дээш СЭКП Тес-Хем райкому, партия организациялары тодаргай ажылдарны сөөлгү үеде чорудуп турар.

Совхозтарда, бүдүрүлгелерде, албан черлеринде, школаларда партия организациялары политинформаторларны, агитаторларның шилилин алырынче бирги ээлчегде кичээнгейни салган. Аңаа политиктиг болгаш ниити билии шыырак эштерни киирген. Оларның хөй нурууну коммунистер, комсомолчулар, депутаттар, улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырының специалистери болуп турар.

СЭКП райкому политинформаторларның болгаш агитаторларның теоретиктиг билиин бедидер, аас агитацияны чорудар талазы-биле мергежилин бедидеринче доктаамал кичээнгейни салган. Оларның семинарларын совхозтарга, район төвүнге үе-үелеп эрттирип турар. Сөөлгү семинарга СЭКП райкомунуң ийиги секретары С. С. Кууларның эрге-чурум камгалалын экижидер болгаш корум-чурум үрээшкиннери-биле демиселди күштелдирер талазы-биле партия организацияларының сорулгаларының дугайында СЭКП Тыва обкомунуң IV пленумунуң шиитпирлерин күүседир талазы-биле илеткелин, партия райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи В. С. Дандарның СЭКП-ниң иштики, даштыкы политиказының дугайында лекциязын, СЭКП райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи А. Ч. Комбунуң чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле агитас-массалыг ажылдың талазы-биле илеткелин чыылганнар дыңнаан.

Амгы үеде районнуң идеология активи СЭКП ТК-ның ноябрь (1981 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, аңаа Л. И. Брежневтиң чугаазын, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң сессияларының материалдарын ажылчы чоннарга калбаа-биле пропагандалап, ону районнуң ажыл-агыйларының мурнунда салдынган сорулгалар-биле холбап турарлар.

С. ХЕРТЕК,
СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы.

ТАЙЫЛБЫРЛАП ТАНЫШТЫРГАН

Эрге-чурум камгалалын экижидер болгаш корум-чурум үрээшкиннери-биле демиселди күштелдирер талазы-биле партия организацияларының сорулгаларының дугайында айтырыгны СЭКП обкомунуң IV пленуму чугаалашкан. Пленумнуң шиитпирин күүседири-биле Улуг-Хем районнуң совхозтарында партия эге организацияларының хуралдарынга ону чугаалажып, тодаргай хемчеглерни хүлээп ап турар. Ооң-биле чергелештир агитаторлар партия обкомунуң IV пленумунга СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшининиң илеткелиниң утказын ажылчы чоннарга тайылбырлаар, таныштырар ажылды калбартып чоруткан.

«УТКА 25 чылы» совхозтуң Арыскан салбырында партия организациязы партия обкомунуң пленумунуң материалдарын пропагандалаарынче кичээнгейни салып, агитколлективтиң ажылын идепкейжиткен. Мында сес чыл школазының башкызы агитатор Г. Даржай партийжи даалганы ак сеткилдиг күүседип келген. Бодунуң быжыглаан участогунга, ада-иелерге корум-чурум үрээшкиннери-биле демиселди күштелдирер талазы-биле ажылды доктаамал чорудуп турар. Шак ындыг идепкейлиг агитаторлар суурда эвээш эвес. Оларның сөөлгү үеде чурттакчы чон ортузунга чорутканы политмассалыг ажылының ачызында корум-чурум үрээр, ажыл шагы үзер чоруктар көскүзү-биле кызырылган.

Т. ОЧУР-ООЛ.

ХАРЫЫСАЛГА ЧОГУНДАН

Саглының чурттакчыларының хлеб, булочка кылыгларга негелде-херегцелин мында пекарня хандырып турар. Пекарня хлебти хүнде ийи удаа быжырып үндүрер. Ол быжырган хлеб чамдыкта суурнуң чурттакчыларынга чедишпейн баргылаар. Ооң кол чылдагааны — мында ажылдап турар кижилерниң талазындан көрдүнген продукцияны чедир бүдүрбейн турарында. Ооң-биле кады хлебти чурттакчы чонга пекарнядан дорт сада бээр таварылгалар бар. Далган сөөртүлгезин үзүктелдиргенинден, ол-бо үүрмек септелге дээш пекарня шоочалыг туруп бээр чоруктар база бар. Чамдыкта чылдагааны-даа билдинмес пекарняны шоочалап каап туруп бээр. Шак мындыг чылдагааннардан Саглының чурттакчылары хлебтээр дээш район төвү Хандагайты баар ужурга таварышып турар. Пекарняның ажылчыннары Ш. Ооржак биле Ш. Кара-Сал олар боттарының ажылынга хамаарыштыр чүнү бодап турарлар ирги? Мындыг харыысалга чок болурга канчап болурул?

Д. ООРЖАК.

Өвүр район.

АЧЫ-ДУЗА ЧЕДИРБИШААН

Күрүне страхованиезиниң Кызыл хоорайда инспекциязының коллективи чонга ачы-дуза чедирериниң планныг онаалдазын бо чылдың эгезинден тура кызымак күүседип келген. Күрстрахованиениң 60 чыл болган оюн коллектив күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткаан. Бо чылдың эрткен үшкү кварталында чурттакчы чонга ачы-дуза чедирериниң планныг онаалдазын коллектив 109,2 хуу күүсеткен, чонга ачы-дуза чедирериниң хемчээли улгаткан.

Коллективтиң ажылдакчылары колдуунда херээженнер. Оларның аразында хүлээнген ажыл-херэнге ак сеткилдиг мурнакчылар хөй. Коллективте калбарган социалистиг чарышта ажылдакчы бүрүзү хаара туттунган. Үшкү кварталдың түңнели-биле социалистиг чарыштың бирги черин № 4 бригада ээлээн. Бригаданың агентилери Л. Кутина, Г. Авдеева, Г. Мокшина олар түс-түсте хууда социалистиг хүлээлгелерин эки көргүзүглерлиг боттандырганнар. Чарыштың ийиги черин Н. Данилова, И. Любашникова, Р. Сидеренко бактаап кирген № 2 бригада алган. № 3 бригаданың кежигүннери база эки көргүзүглерлиг ажылдаан. Эрткен айларның түңнели-биле үстүнде бригадалар база катап мурнакчыларның одуруунче кирген. Коллективте мурнакчыларның саны чыл санында немежип турар.

Күрстрахование инспекциязының ажылдакчыларының ажылы чон-биле быжыг харылзаалыг. Ынчангаш күрстрахование албанының хамаатыларга чедирип турар ачы-дузазын чурттакчы чонга калбаа-биле тайылбырлаар улуг ажылды олар чорудуп турарлар. Күрстрахование албаны чоокта чаа 60 чыл болган. Ол байырлалды таварыштыр Кызыл хоорайда күрстрахование инспекциязының коллективин ССРЭ-ниң Сан-хөө министерствозунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан.

Г. ДОЛЗАТМАА.

СЕРЕМЧИЛЕЛ ЧОГУНДАН

Үнүп турар бүгү өрттерниң 99,9 хуузу от-биле серемчилел чок болган кижилерниң буруузу-биле болуп турар. Хамаатыларның эзирик турганындан болгулаан өрттер база эвээш эвес. Ниитизиниң-даа, хамаатыларның хуузунуң-даа өнчү-хөреңгизинге өрттүң чедирип турар когаралы улуг. Үстүнде чугаалаан чүүлдеримниң бадыткалы кылдыр дараазында чижекти маңаа киирейн.

Дүнекиниң 23 шак 50 минута. Улуг-Хем районнуң иштики херектер килдизиниң чаа Шагаан-Арыг хоорайда өртке удур бөлүүнүң төп пунктузунга «УТКА 25 чылы» совхозтуң гаражынга өрт үнгениниң дугайында медээ келген. Өрт өжүрер команда медээ келген черге кээп турда гаражтың иштин чалбырааш хөме ала берген болган. Өрттүң үнген чылдагаанын канчаар тайылбырлаарыл, чүүден ол үнгенил, кым аңаа буруулугул?

1981 чылдың ноябрь 17-де совхозтуң электриги М. Монгуш гаражка эзирик келгеш, таңныылды мегелеп, оон машина үндүрүп алырын аңаа чөпшээрээн дээрзин чугаалааш, машинаны гаражтан үндүрүп алган. Машинаның бензини чедер ужурлуг черге четпес хире боорга, ону херим чанынга тургузуп кааш, бензин чедир кудуп алырын ол шиитпирлеп алган. Бензин кудар саваны алгаш, М. Монгуш гаражче углапкан. Бир автомашинаның бензин кудар багының аксын ажыда долгааш, бензинни оон кудуп эгелээн. Сава долуп келирге, бензин кудуп ап турган черин дугайлай долгаар дээш ооң аксын ол тыппайн барган. Ону дилээр дээш чырыдары-биле от шапкарга, өрт оон үнген. Ооң түңнелинде 21 автомашина өрттенген, өрт күрүнеге 58891 рубльдиң когаралын чедирген.

К. АРТЕПОВ.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

Бөгүнгү МАР — амгы үениң хөй адырлыг экономиктиг, чечектелиишкиниг, культуралыг, улузунуң чаагай чоруу соксаал чок бедип турар дең-дески хөгжүлделиг социалистиг күрүне боор турар. МАРН-ның XVIII съездизиниң айыткан сорулгаларын чедиишкинниг күүседири моол коммунистерниң партиязының программалыг эчие сорулгазы — МАР-ны индустрия-аграрлыг чуртче хуулдурар болгаш социализмниң материал-техниктиг баазазын тургузарын доозарынга чугула базым болур.

Моолда эртем дыка шапкын хөгжүп турар. Чурттуң бүгү-ле кол-кол угланыышкыннарының талазы-биле шинчилел ажылдарын кылып турар.

ЧУРУКТА: сураглыг моол археолог, төөгү эртемнериниң доктору Н. Сэр-Оджав.

К. БОЛДОХОНОВТУҢ,
Н. ЗОТОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

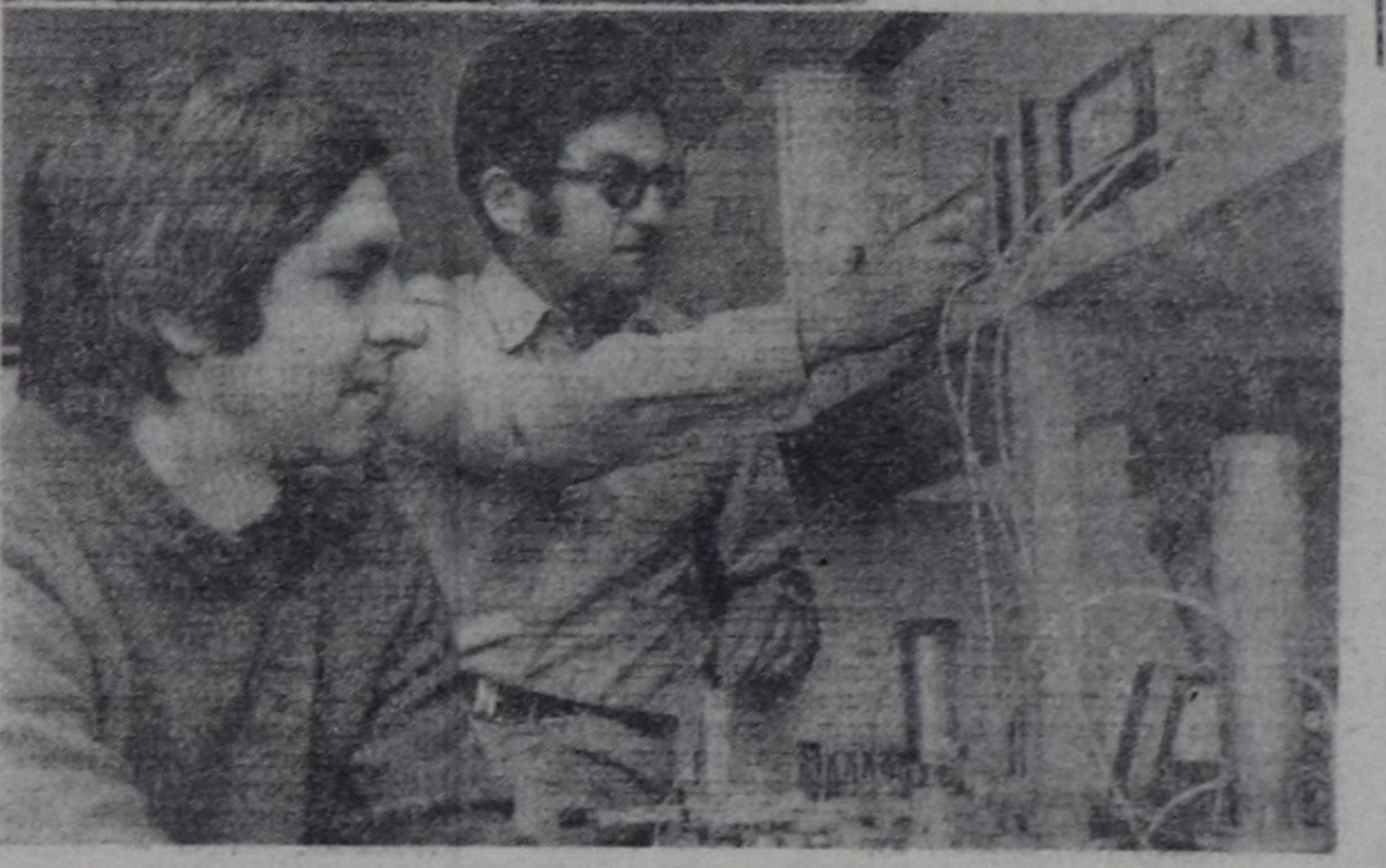

БӨМБҮРЗЕКТИН СУДАЛЫ

СЭТА-ның КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ВКП-ниң V съездизинге белеткел

ХАНОЙ. (СЭТА). Партконференцияларны болгаш Вьетнамның Коммунистиг партиязының V съездизинге делегаттарның соңгулдаларын эрттирер дугайында ВКП ТК-ның Секретариадының доктаалын мында парлап үндүрген.

Съездиниң ажылы Вьетнамда социалистиг революцияның угланыышкынын улам-на тодарадырынче, чедип алдынган эки факторларны калбартырынче болгаш бергелерни ажып эртериниң угланыышкыннарын болгаш хемчеглерин тодарадырынче, четпестерни узуткаарынче углангаан болурун документиде демдеглээн.

Партия организацияларынга хуралдар болгаш конференциялар ийи үе-чада-биле эртер. Съезд мурнунуң үезинде отчёт илеткелдиң тезистерин, партияның уставынга өскертилгелер киирериниң айтырыгларын көөр, эң бедик деңнелдиг партконференцияларынга делегаттарны соңгуур. Ол хуралдар болгаш конференциялар партияның хүрээлеңнериниң чаңгыс эвин, ВКП-ниң удуртукчу органнарын долгандыр коммунистерниң сырый каттыжыышкынын улам быжыглаарынга чугула салдарлыг болур ужурлуг.

Ийиги үе-чадада, съезд соонда, партконференцияларның киржикчилери ВКП-ниң V съездизиниң шиитпирлерин боттандырып чорударының оруктарын айтыр, үшкү вьетнам беш чылдың үезинде партия организацияларының ээлчеглиг сорулгаларын тодарадыр.

«Нян зан» солун ВКП ТК-ның Секретариадының доктаалының дугайын бижээш, партияның конференциялары болгаш съезди бүгү коммунистерге эки школа болурун демдеглээн.

БОЛГАРИЯ. Электрониктиг машиналарны ажыглап тургаш, программаны болгаш планнарны тургузары, космос харылзаазы... Ол болгаш өске-даа ындыг нарын айтырыгларны Болгарияның эртемнер академиязының Софияда электроника институдунуң ажылдакчылары шиитпирлеп турарлар. Амыдыралдың янзы-бүрү адырларын электрончуларының эгээш ооң эртем лабораторияларынга эгелээр.

Ол эртем албан чериниң ажылдакчылары квантылыг электрониканың болгаш лазер техниказының талазы-биле улуг чедиишкиннерлиг боор турар. ССРЭ-ниң ЭА-зының Сибирь салбырының ажылдакчылары-биле кады олар атмосфераны мурактан шинчилээринге болгаш ооң хирлениишкинин тодарадып, долу чагдырар булуттарны илередиринге ажыглаар нарын тургузуглуг лазер аппаратураны тургускан.

ЧУРУКТА: ол институттуң эртем ажылдакчылары Б. Вичев биле Н. Тодоров олар радиолокация техниказынга ажыглаттынар аппаратураны шенеп турлар.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

ПАРТИЗАННАРНЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИ

САН-ХОСЕ. (СЭТА). АКШ-ка деткиткен диктаторжу ёзу-чурумга удур Гватемаланың патриоттуг күштериниң демисели амгы үеде идепкейжээн. Сөөлгү медээлерни ёзугаар алырга, чурттуң барыын талазы кезээнде Чималтенанго болгаш соңгу-барыын талазында Киче департаментилерде партизан шимчээшкини онза күштелген болуп турар.

Сөөлгү хүннерниң дургузунда безин шериг кезектери-биле элээн каш удур тулчуушкуннар болган түңнелинде гватемала армиязының чүс хире солдаттарын болгаш офицерлерин чок кылган. Сан-Маркос департаментиниң Малакатанза полиция салбырынче, найысылалдың аэродромунче халдаашкыннарны партизаннар кылган болгаш бир самолётту узуткаан.

Солола департаментиде Сан-Андрес Сематабай суурну патриоттар ээлеп алган.

А. ПАПАНДРЕУНУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

БРЮССЕЛЬ. (СЭТА). «НАТО-нуң шериг организациязындан чоорту үнериниң чорудулгазынче Греция эгелеп кирген. Бодумнуң чуртумнуң девискээр талазы-биле бүдүн чорууунга негелделер-биле болгаш ооң айыыл чок чоруунга кызаныышкын-биле эптежип шыдавас мен» деп, Грецияның премьер-министри болгаш национал камгалал министри А. Папандреу болуп журналистер-биле Брюссельге ужуражылгазынга медеглээн.

НАТО-нуң шериг организациязынга Грецияның катап киргени ооң национал айыыл чок чоруун хандырарынга идиглиг болбаан деп, грек чазактың баштыңы демдеглээн. НАТО-нуң шериг организациязынга катап киргенинге үндезин болдурган дугуржулгаларның чамдызын Греция ынчангаш соксатканы ол медеглээн. А. Папандреунуң бодалын ёзугаар алырга, ол дугуржулгаларның негелделери грек улустуң национал эрге-ажыктарынга черүшкек болуп турар.

Грек девискээрде америк шериг баазаларынга хамаарышкан айтырыг НАТО-нуң шугуму-биле эвес, а Афиныының болгаш Вашингтоннуң аразынга ийи талалыг чугаалажыышкыннарның аргазы-биле шиитпирлеттинген турар ужурлуг деп, А. Папандреу демдеглээн. 1982 чылда болур ийи талалыг америк-грек „чугаалажыышкыннарының үезинде ол шериг баазаларын «узуткаарының календарын» чугаалажып көөр, а ук баазаларны узуткаар үеге чедир олар Грецияның контролю-биле ажылдаар апаар деп, грек чазактың баштыңы моон мурнунда медеглээн турган.

херек кырында бар болгаш даап бодаан бергелерни база четпестерни идея талазы-биле удурланыкчывыстың ажыглаар хөөни бүгү-ле оралдажыышкыннарын шалыпкын болгаш шиитпирлиг сойгалаары — солуннарның, телевидениениң, радионуң, партия организацияларының, бүгү коммунистерниң кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг чүүлдер ол-дур.

Социализмниң канчаар-даа аажок улуг чаалап алыышкыннарының төөгү талазы-биле ужур-утказын кижилерниң медерелинге улам быжыглаары чедип алыры-биле күжениишкиннерни ам-даа улгаттырар херек. Мөлчүгделдеп хостуг чорук, социалистиг ниитилелдиң ёзулуг демократчызы, совет кижилерниң даартагы хүнүнге бүзүрелдии, оларның эртем-билииниң болгаш культуразының дугайында сагыш салыышкын, кырып назылаанда магадылаттынган хандырылга — бо бүгү денизэр чүүл чок чаагай кежиктер-дир, ажылчы чоннар ону чедип алырын күзеп, ол дээш олар чүс-чүс чылдарда демисежип келген. Ынчангаш ындыг кежиктер совет кижиге амыдыралдың аңаа чүүлү апарганы бүгү делегейге төөгүлүг ужурдаалыг. Кижилерге социалистиг тургузуг чүнү берип турарын көскү фактылар-биле, капитал делегейинде байдал-биле деңнеп тургаш, тодаргай, чүткүлдүг тайылбырлаары чугула.

Ооң-биле кады ол бүгүнү көргүзериниң арга-хевирлерин сайзыраңгайжыдары база чугула. Бистиң пропагандавыста ындыг-ла эки эвес арганы — чедиишкиннер дугайында аңаа-ла сан-түң адап чугаалаарын бо-ла ажыглап турары хомудаачыг. Чугаажок, статистика база чугула, ол херек. Ынчалза-даа массалыг информация чепсектери, лекторлар, пропагандистер, политинформаторлар болгаш агитаторлар чүгле оларны ажыглаар болза, ол четпес. Оларның хүлээлгези болгаш сорулгазы — ол сан-түңнерни сагыш-сеткилге дээштиг, бүзүреңниг, амыдыралдың овур-хевирже шилчидери, бистиң амыдыралывыстың, чуртувустуң хөгжүлдезиниң онзагай шынарларын, В. И. Ленинниң чугаалааны ышкаш, шуут хүн бүрүнүң амыдыралын, түс-түс кижилерни дамчыштыр көргүзери болурдур.

Ол эргежок чугула, чүге дээрге чоннуң чамдык кезииниң, ылаңгыя чамдык аныяктарның талазындан социализмниң берип турар кежиктери бору аңаа-ла чедип кээр ышкаш, олар аңаа-ла ибиххуулгаазын-биле тыптып кээр ышкаш, ынчаар көрүп турар таварылгалар бар. Харын-на ындыг хамаарылгадан чүгле алырын бодаар база азырадыкчы хөөннер тыптып кээр.

Социализмниң артык күштүүн чайгылыш чок болгаш тодаргай көргүзүп, шиитпирлээр ужурлуг айтырыгларны болгаш кижилерге чугула негелде-херекселдерни ылап-ла тайылбырлап тура, ындыг пропаганда ханы, боттуг чорукту база угаазылалдыын чедип алыры эргежок чугула. Ол дугайын чугаалаар апаар, чүге дээрге иштики амыдыралдың айтырыгларын чырыдып турар үеде, бистиң хөгжүлдевистиң нарын чорудулгазын анализтеп тура, чамдык чүүлдерниң уг-шиин ескерти бээр таварылгалар болуп турар. Шугумчулелди болгаш бот-шугумчулелди ажылда боттуг четпестерни көргүзүп база оларны шиитпирлиин-биле чайладып, ленинчи ёзу-биле принципиалдыг болгаш чидиг чорудар херек. Партияның чаңгыс эвес удаа айтып турганы ышкаш, коммунистер шугумчулелди болгаш бот-шугумчулелди дайзын бисче удур ажыглай бээриниден корткаайн, ону шыңгыы болгаш ажыл-херекчи ёзу-биле чорудар ужурлуг. Бодунуң бүзүрелин алырга, совет амыдыралды чүгле бактаарынче угланган шугумчулелдерниң чорук ындыг шугумчулелге [illegible] дугжур чүвези чок. [illegible] политиканы-даа бистиң кол чепсээвис — шынныг чорук. «Чедиишкиннер-даа, четпестер-даа дугайын шынын-биле [illegible] турар бис», — деп, Леонид Ильич Брежнев бодунуң «Сактыышкыннарында» бижээн.

Амгы үениң байдалдарында чурттакчы чоннуң канчаар-даа аажок улуг кезээнге эргежок чугула негелде-херексел болза делегей болуушкуннарының дугайында, кайы-бир политиктиг ажыл-чорудулганың ылап ужур-дузазының дугайында шалыпкын, чедингир, шын медээни алыры апарган. Империализмниң, бир-ле дугаарында америк империализмниң агрессивизиниң өскеп **аңгы талазы-биле дайзыннарга удур идеологтуг демиселди улам ханы болгаш шаап халдакчы кылдыр чорудар** сорулганы бистиң мурнувуска салып турар. Империализмниң, ооң иштики болгаш даштыкы политиказының реакцылыг, чонга удур бүдүжүн доктаамал, барымдаалыг болгаш бүзүренчиг кылдыр сойгалаары чугула. Бистиң пропагандавыс Совет Эвилелиниң туружун камгалаарынга, марксизм-ленинизмниң идеяларын нептередиринге быжыг болгаш принципиалдыг болуп, чамдык информация-пропагандистчи материалдарга пацифистчи болу бээрнидеп шиитпирлиг-биле чайлаар ужурлуг. Бүгү совет кижилерниң революстуг серемчилелдиг болуру, оларның аңгы талазы-биле бот-медерелиниң хөгжүдер болгаш быжыглаар сорулга [illegible].

Совет кижилерниң дайын болгаш тайбың айтырыгларынче кичээнгейи аажок улуг билдингир. Ол айтырыгларның ужур-дузазы СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринде чугаалап састерде долузу-биле илергейлеттинген: «Бистиң партиявыска болгаш чонувуска, бөмбүрзектиң бүгү чоннарынга-даа, делегей байдалында тайбыңны быжыглаары ышкаш ындыг чугула сорулга ам чок».

Сөөлгү үеде империалистиг бөлүктерниң агрессивчи политиказының түңнелинде ол сорулганы шиитпирлээри улам нарыыдап турар.

Ажылчы чоннарның кичээнгейин олче угландырып тура термоядролуг делегей дайынының шуут чайлаш чогунуң дугайында билдингир тургуза бээр болза, чазыг болур ийик. Бистиң партиявыстың маңаа туружу өскерлиш чок: ындыг дайынны чайладыры эргежок чугула болгаш ону чайладып болур. Делегей социализминиң туружунуң быжыы болгаш эглиш дивезин, чаалап алган чүүлдерин ооң камгалап шыдаар аргалыын тода болгаш бүзүренчиг кылдыр көргүзер херек. ССРЭ-ниң тайбыңга ынак политиказы империализмниң агрессивчи күзел-чүткүлдеринге, бистиң айыыл чок чоруувусче кандыг-даа семээшкиннериңге шыңгыы ойтур шавыышкынны бээриниң политиказы база болуп турар. Совет Эвилели болгаш ооң эвилелчилери империализмниң кыйыышкынын ойтур шавар четчир курлавырлаарлыг болгаш аргаларлыг. Дайын сөөлүнүң делегейинде өскерлиишкиннер тедир эгиттинмес. Ниитилелдиң дүрүм ёзугаар революстуг чаартылгаларын доктаамал хүн күштер чер бөмбүрзээнде чок. Империализм ол боттуг чүүлдерге удур туружуп шыдавас.

Ооң херечизи — төөгү болур. Кижи төрелгетен 36 чыл иштинде делегейниң чаа дайынын болдурбайн келген. Маңаа шиитпирлиг рольду СЭКП-ниң ханы принципиалдыг болгаш [illegible] даштыкы политиказы ойнап турар, оон чаа [illegible] эш Л. И. Брежневтиң ГФР-же ап-чоруу болур. **Бистиң партиявыстың ажылдап кылганы тайбыңның ленинчи стратегиязын көргүзери, тайылбырлаары, оон ёзулуг гуманисчи бүдүштүүн илередири** — пропаганданың болгаш информацияның бүгү чепсектериниң эң чугула сорулгазы болур.

Ол фронтуга, империализмниң идеологтуг халдаашкынынга удур, буржуаз пропагандага удур демисежиринге бистиң идеология кадрлары ыяс боттуг, көскү чедиишкиннерни чедип алган. Оон биле кады бөгүн даштыкы-даа, чурт иштинге-даа контрпропаганда айтырыгларынче кичээнгейни улам күштелдирери, ол ажылды доктаамал экижидерин амыдырал негеп турар. Аңгы дайзыны бүгү-ле аргаларны ажыглап тургаш, бистиң чонувустуң чамдык кезээнге иштики болгаш делегей айтырыгларының талазы-биле бодунуң үнелээшкинин албадап бидиндирерин оралдажып турарын кичээнгейнивес болза хоржок. Мындыг байдалда партия комитеттери контрпропаганданы бодунуң ажылының эң чугула адырларының бирээзи кылдыр көөр болгаш ону доктаамал, билдилиг, чайгылыш чок, чурттуң янзы-бүрү районнарында тодаргай байдалды ба чоннуң ол-бо бөлүктеринге буржуаз пропаганданың салдарының хире-чергезин барымдаалап чорудар ужурлуг. Бо ажылга дүрүжүлгалыг партия болгаш күрүне ажылдакчылары, эртемденнер, специалистер идепкейлиг-биле киржири чугула.

«Идеология ажылы Коммунистиг партияның кажан-даа эң чугула сорулгаларының бирээзи боор келген болгаш болуп-даа турар» — деп, эш Л. И. Брежнев демдеглээн. Ол дүрүм ёзугаар чүүл болур. Амгы делегейде идеологтуг салдар ээлевээн чер чок: ленинчи состер-биле чугаалаарга, кайда-ла социалистиг идеологияны чедип үнелевейн турар болдур, аңаа аңгы дайзыны доп-дораан шавар халдаашкынче кирерин оралдажыр.

Ленинчи чаңгылга чайгылыш чок шынчы СЭКП идепкейлиг, шаап халдакчы, идеологтуг болгаш политика-кижизидилгезиг ажылды күштелдирип турар. Партияның идеологтуг бүгү кадрларының эң чугула сорулгазы болза, ол ажылга бодунуң үлүг киирери, оңзотен идеологияга удур ойт-шаанга ойтур шавыышкынны бээри, совет кижилерниң политиктиг бедик медерелдиг болуру быжыглаары, оларны коммунизмниң улуг-улуг херээнге шынчы болурунга кижизидери болур.

(«Правда» солундан).

ПОЛЬШАДА БАЙДАЛ

ВАРШАВА. (СЭТА). Партияның воеводство комитеттериниң бирги секретарылары-биле болгаш Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-ның килдистер эргелекчилери-биле ужуражылгазын ПКАП ТК-га болган. Чуртта чидиглеңген социал-политиктиг байдалды, а ол ышкаш аңаа холбаштыр ПКАП-тың эге эвеоларының болгаш органнарының сорулгаларын ужуражылгага чугаалажып көрген.

* * *

ПРАГА. (СЭТА). «Контрреволюцияның программазы» деп эгелиг тайылбырны Чехословакияның «Руде право» солуну парлаан. Ында айыткаы болза: «Солидарностиниң» удуртулгазының Радомга болган хуралын чүгле антисоциалистиг болгаш антикоммунистиг чугааларның чыыны кылдыр санап болбас. Радомга болган хуралдың утказы дыка шынзымы болгаш улуг айыылдыг болуп турар. Улуска эрге-чагырганы халдаашкынның түңнел үе-чадазынга белеткелдиң эгелээн дугайын «Солидарностиниң» хартаачылары медеглээн. Оларның хуралга чугаалары контрреволюцияның программазы болуп турар.

Польшада эрге-чагырганы ээлеп алырының болгаш улусту чалакты дүжүрериниң сорулгаларын болгаш аргаларын Радомга тодаргайлаан. Эрге-чагырганы ээлеп алырынга күчүлээшкинни ажыглаарын контрреволюция планнап турар. «Солидарностиниң» удуртукчузу Валенсаның чугаазы улусчу эрге-чагырганга, социалистиг тургузугга дыка өжээтен болган.

Контрреволюстуг шавар халдаашкынның тодаргай планнарын Радомга айыткан: бүрүнениң воеводство органнарынга согуушкуннарны таварыштырары, ол сорулга-биле «боттарының согугжу отрядтарын» тургузары болуп турар. «Солидарность» ындыг отрядтарын Польшаның чамдык районнарында ам безин тургузуп, чепсеглеп алганы билдинип турар.

Массалыг информацияның эң чугула чепсек-херекселдерин бүрүнү-биле ээлеп алырын «Солидарность» оралдажып турар. Ол сорулганы боттандырарын «Солидарностиниң» Варшава организациязының удуртукчузу Буяк болунга хүлээнип алган. Радио болгаш телевидение талазы-биле комитетти ээлеп алырынга «согугжу отрядтарны» ажыглаарын ол планнап турар.

Антисоциалистиг, реакцылыг күштер боттарының хүрээлейин сырый каттыштырып, кол угланыышкынны тодаргайлап, эрге-чагырганы ээлеп алырынга, Польшага социалистиг тургузугну дүжүрериңге шиитпирлиг белеткенип турар. Радомга болган хуралды таварылга деп санап болбас болгаш ону хынамчалыг белеткээн турган. «Кымны кым тиилээр эвес» деп лозунгну «Солидарностиниң» удуртулгазы ам ажыы-биле чарлаан-дыр деп, «Руде право» солун бижээн.

Ливияның самолёдунче халдаашкын

ТРИПОЛИ. (СЭТА). Тегеранга барып хонган Ливияның хамааты ужар чүүл самолётун хунаап алганынга холбаштыр медегледи Ливияның информация агентствозу дамчыткан. Самолётту хунаап алган кижилер АКШ-тың төп разведка эргелелиниң агентилери болуп турарын ДЖАНА агентство дыңнаткан. Самолётту хунаап алыр талазы-биле хүлгедиигин америк шпионнар кылган. Ол хүлгедиг — Ливияны Иранга удур лапыштырар дээн АКШ-тың оралдажыышкыны-дыр деп медегледе айыткан. Ливияның делегейге алдарын баксырадырын, ооң даштыкы политиказын хажыдарын америк империалистер оралдажып турар.

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Самолёттарны хунаап алыры ышкаш ындыг хүлгедиктерни Иран чазак шыңгыы буруу шаап турарын Иранның премьер-министри Мир Хосейн Мусави-Хаменеи Иранның ПАРС агентствозунга интервьюзунга медеглээн. Хунааткан самолёттуң Тегеранга кээп хонарын чүгле Ливияның эрге-чагыргаларының дилээни ёзугаар чөпшээрээнин ол демдеглээн. Самолётту хунаап алган кижилер-биле чугаалажыышкыннарны кылырын Иранның төлээлеринге дааскан.

ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады С. К. Токаның төрүттүнген хүнүнден бээр 80 чыл болурунга

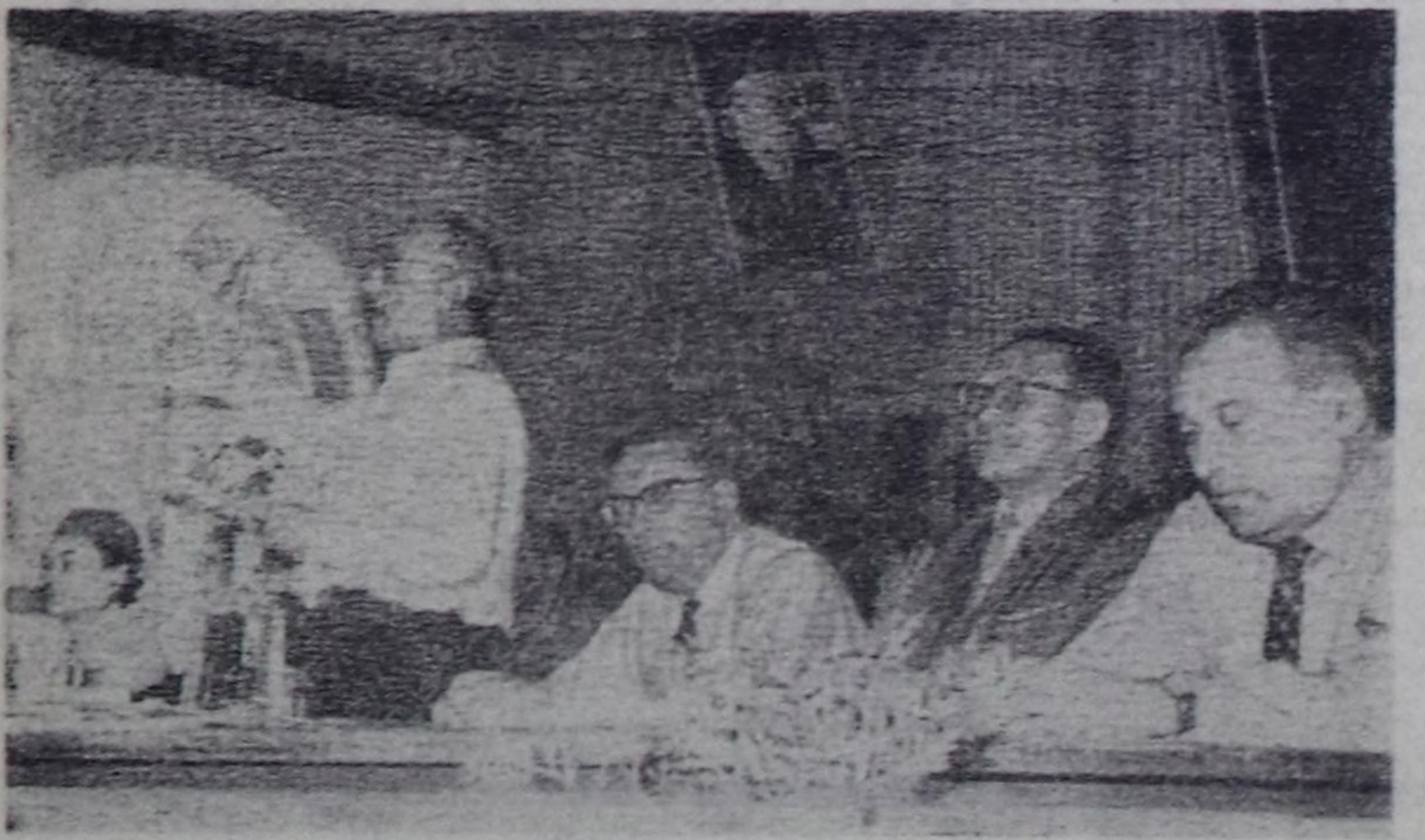

Бо чурукту 1964 чылдың чайнында Тывага болуп эрткен белорус литератураның хүннериниң үезинде тырттырган. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Петрусь Бровка (ортузунда) шүлүк номчуп тур, шүлүкчү Лев Ошанин оларның-биле кады Салчак Тока болгаш Павел Нилин олар.

С. К. ТОКА

ТӨӨГҮЛҮГ ЧЫЫШ

(Очерктен үзүндү)

Төрээн чуртувустуң төвү Москвага барган санымда, ооң магалыг чаагайын көрүп ханмас мен. «ИЛ-18»-биле Красноярск хоорайның аэродромундан ужуп үнгеш, алды шак хире болганда, хоорайның кырында келдивис ышкаш.

— Адаавыста бо чүү мындыг кыдыг-кызыгаары көзүлбес, ана тоотта чүве ышкаш, кандыг айлыг чер апаарды, даргалар? — деп, Евгений орус аяны-биле тывалай-дыр.

— Аа, бо-даа Москва боор гай аан, көрдүң бе, магалыын! — деп, Михаил чугаалай тыртып кагды.

— Хоо, эжен бо ыйнаан, дыка-ла чараш-тыр аа! — деп, Евгений кайгады.

Караам шилин эде тудуп алгаш, самолёттуң соңгаларын өттүр бар-ла шаам-биле көрүп эгеледим. Ынчан Москваның кыры оваа арыг турган. Кремльдиң беш суургалары, бажында кызыл сылдыстарының херели, ана шолбан-на. Кайда-даа от-ла от, та чеже сая лампочкалар чүве, ону кижи кайын санай аар! Москва хем, оон нала көкеүмээр даш «тон» кедирип каан эриктери, күш-культураның төп шөлү — Лужниктер, ооң-биле кожа күрүнениң университеди өндүр каазы-биле бедип үнген тур. Москва адаавыска кезек көстүп чоруй сооруста артып калды.

Самолёт илеш-биле кудулап батты. Кулак ишти катыгып эгелээн. Пассажирлер шагда-ла хөделгеп, хеп-сынын кеткен, хол-чүгүн борбаннадыр туткулаан, ана хевири бөдүүнсүмээр, ындыг болза-даа онзагай архитектурлуг, шевергин каастагалыг, Красноярск азы Казань аэровокзалдары дег артык багай көзүлбес бажыңның баарынга кээп самолёт хура дүштү. Самолёттуң хаалгазы ажыттынды, баарывыста калбак чада, ооң чанында «Зилдер», «Волгалар» диргелген, оларны сактырга, улуг доскаралар-ла...

Тываның партия организациязының мурнуңдан СЭКП-ниң XXII съездизинге келген делегаттар — Евгений Соловьев, Михаил Мендуме сутлар элээн каш километр хап, чамдык машиналарга эрттиртип, бир чамдызын эртип, автобус, троллейбустар-биле уткужуп чоруй, Москваның кыдыынга чедип келдивис. Караңгы дүне ынакшылдыг найысылалга чоокшулап келарге, эгээртинмес улуг кызыл хүн үнүп келген, бодунуң чалар оду-биле ол кавыны чырыдып турда хүндүске дамейлевес арга кайда боор!

Ленин проспектизи-биле хап олур бис. Оттуң чырыынга кудумчу даг дег бажыңнар мырыңай-ла хүндүс ышкаш көстүп келди.

— Шаанда мен Москвага чораан-дыр: мындыг кудумчу көзүлбес чүве ийин — деп, Евгений бодунуң тавы-биле бодалын дыңналдыр илередип олур.

— Шын харын, силер 1955 чылда чордуңар ыйнаан! Ынчаарда маңаа бичежек колхоз турган болгай.

— Оо, ана кайгамчык-ла-дыр!

— Амыр чүве боор! Бо туткан кварталдар тускай районнар-ла болгай. Садыы, чемненир чери, театры, школа, эмнелгези, коммунал хандырылгазы шуптузу мында, удавас метро база-ла бээр үнүп келир — деп, Михаил эжинге тайылбырлай тыртып бергеш, бо-ла хамыг чүвелерни чап-чаа көрген ышкаш, ынай-бээр хараары дам-на барды.

Бистиң чугаавыска кирипшейн чораан, бодунуң ажылынче сундуккан чолаачы олура:

— Москваның бо кезээ тудуп эгелээни улуг-ла дизе беш чыл безин ашпаан, ол хиреэнде база бир чаа хоорай болган. Чурттакчыларының саны 300 муң ашкан боор. Мен база-ла шак дөө сес каът бажыңның үшкү каъдында 350 дугаарлыг квартира алдым — дигеш, «пассажирлерим чүү дээр эвес?» дээнзиг, элээн манагзыныш олур ор. Мен ооң ала-чайгаар аттыгып келген чугаазын дыңнааш, шынында-ла «бүгү чүвени кижиге...» деп, партияның кол сорулгазы херек кырында иле деп чүвени моон безин бүзүрел болур-дур кылдыр бодадым. Узун дурту та чеже километр кудумчу чүве ийик, 8-10 каът бажыңнарлыг, эң адаккы каъдында хөй-ниитиниң амыдыралынга таарыштырган столоваялар, магазиннер, даарапыр мастерскаялар, хеп делгээр черлер, уруглар албан черлери, эмнелге-аптекалар, парикмахерскаялар бар кудумчуларны хииледнип-ле олур бис. Кезек хап олура, Москваның Кызыл шөлүнге келдивис. Солагай талавыста Кремльдиң чиңгистели берген херимнериниң артында, тербеег дег куполдуг дөрт каът Улуг ордунуң кырында күрүнениң кызыл тугу тап-билээ хөлбеңейнип, суургаларының бажында алдын чайырлыг кызыл сылдыстарга таңнылдаткан ышкаш, киискип каап тур.

«Май 1-де, Октябрь байырында москвачыларның чыскаалга үнер чери, азы өөредилгезин доозуп, шынзылга-дипломнарын алган сургуул-студентилерниң даңны атсы дыштанып хөглээр чери — В. И. Ленинниң мөңгежиткен Мавзолейниң чаны. Кызыл шөл бо-ла болгай» — деп, бодап чорумда, Манеж шөлү төнүп, Максим Горькийниң адын эдилээн Москваның төп кудумчузу эгеледи. Кижиниң хөйү кара-ла шаар. Машиналарның ынай-бээр шууржуп турары, майның изиг хүнүнге шыдавайн сөктүп баткан Улуг-Хемниң дожу-ла. Кудумчуну кежилдир чиңчи-биле дөмей электри лампочкалары «СЭКП-ге алдар!», «Делегаттарга изиг байыр!» — деп бижиктерни кааның көөрге, төөгүлүг Чыышка карак кызыл белеткенип, онза ужур-утказын шиитпир үндүрер, коммунизмниң идиттелелин тургузарынче кирииптерниң ажыл планы бадылаар айыткал бээр дээн-дир деп чүве оон-на билдинип, ынчангаш ол байдал ындында-ла дестүнмээн чораан сеткил-сагыжывысты улам-на доюлдуруупкан...

...Делегаттар шуужуп-ла турлар. Кым кижи бүрүткедир зайче, кым кижи бистер ышкаш ордудан үнүп олура. Кремльдиң онза байдалдары-биле танышкаш, кажавдал боолаваан «хаан үтер боону», чаңгыс удаа безин коңгуратпаан «хаан коңганы», Кремльдиң хүрээ-дуганың хараан, ынай-бээр базып-ла турлар... Шала ыракта «Троицкие» деп сор хаалганың чоогунда куруг боду шил, адаандан өрү өскээн ак-көк хаптаан бүткен баганаларлыг, ырактан безин көөрге, Мөңгүн-Тайганың ак меңгизи ышкаш, хүн караанга кылаңайнып турар чаа орду мурнувуста хаяланган тур.

— Паа, бо чүү мырыңай тоолда ышкаш, чаагай бажың боор?!

— Аа, ол болган болза, «Чыыш — ордузу» боор ийин оп! Эртен эгелээр СЭКП-ниң XXII съездизи аңаа ажыттынар-ла болгай, шак ынчаарда-ла таптыг көрүп алгай бис аан.

— Ча, шында-ла ындыг-дыр, соонда көргей аан — дээш, Соловьев Кремльдиң өске кайгап ханмас солун чүүлдерин улам сиңниктипшаан көрүп эгеледи... «Партияның, күрүнениң чугула айтырыын шиитпирлээр «Чыыштар ордузу» чок дээн орап-на-дыр!» деп боданып олурумда, делегаттарның адыш часкааны диңмирей-ле берди. Ордунуң кайгамчыын сонуурган олура, дөрже көрбээн болгаш ала-чайгаар аңгадаксай берген мен. Залдың дөрүнде президиумнуң столунуң артыы столунче көөрүмге, үжен шаа кижилер кылаштажып келдилер. Шала-буда көөрүмге Польшаның Каттышкан ажылчын партиязындан эш Владислав Гомулка, Чехословакияның Коммунистиг партиязындан эш Антонин Новотный, Германияның социалистиг Чаңгыс аай партиязындан эш Вальтер Ульбрихт болгаш өске-даа кижилер оруун ээледи.

Биче болганда партия ТК-ның Президиумунуң кежигүннери Л. И. Брежнев, Ф. Р. Козлов, А. Н. Косыгин, О. В. Куусинен, А. И. Микоян, М. А. Суслов, Н. М. Шверник болгаш өскелер-даа шупту көстүп үнүп келирге, делегаттар болгаш аалчылар дыка үр минуталарның дургузунда диңмиттиг адыш часкап, уткуп хүлээп алган. Алды муң ажыг кижилерниң аразынга адыш часкап тургаш, боданып турарга, бистиң партиявыс-биле ооң бүзүрээш соңгуп алган эштери-биле чоннуң эптиг найыралы бодап-даа четпес быжыг, үзүлбес, аразынга суг акпас деп чүве сагышка дораан-на чык дээр.

Партияның XXII съездизинге, кажангызындан хөй бадылаар болгаш чөвүлээр эргелиг 4.790 делегат олуруушкан. Шынында-ла, СЭКП-ниң XXII съездизин төөгүлүг Конгресс, коммунистерниң шуулганы дээн онза-ла шын. Бистиң партиявыстың XXII съездизинге дашкыкы чурттарының 81 марксистиг-ленинчи партияларының төлээлери киржип, боттарының партияларының болгаш арат чоннарының бистиң партиявыска, Совет күрүнезинге, чонувуска ханы ынакшылын эккелгеннер.

«СЭКП-ниң XXII съездизинге Тываның партия организациязындан делегатка соңгудар деп чүве, шынында-ла сактып четпес аас-кежиик болур» дээн бодал кижиниң угааның уламчылап хайныктырып, тываларның үлегер сөзү ышкаш «сөөрзээнде ыглам-зырап, карак шыгын» олурар чораан.

(Уланчылыг).

БОТТАНГАН КҮЗЕЛДИҢ БОДАРАЛЫ

«Араттың сөзү» деп сураглыг төөжүнүң автору, коммунист, сураглыг хөй-ниити ажылдакчызы Салчак Калбакхөрекович Токаның төрүттүнгенинден бээр 80 чыл болур оюн чер-черде байырлыы-биле эрттирер дээш аңаа белеткенип турар.

Республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының номчулга залы, ында национал литература болгаш чурттунчулел килдизи-биле кады, Хертек Амирбитовна Анчимаа-Токаны чалап алгаш, Салчак Калбакхөрековичиниң ажыл-амыдыралын чырыткан делгелгелиг улуг кежээни эрттирерлер. Ук кежээге номчулга залының харысаалгалыг ажылдакчыларындан аңгы идепкейлиг номчукчулар база киржип, боттарының санал-оналдарын чугаалаардар.

Улуг библиограф З. М. Монгуш чогаалчының ажылчының болгаш чогаадыкчы ажылдарының кижизидикчи салдарының дугайында допчулады бижээш, районнарның библиотекаларынче тарадып чорупкан.

Ол ышкаш бо чылын Тываның ном үндүрер чериниң үндүргени «Тываның тураскаалдыг хүннери» деп номунда Салчак Калбакхөрекович Тока — бистиң вектиң үе-чергези» деп методиктиг сүмелерни С. Ч. Шимит бижээш, парлаткан.

Республиканың номчулга залында «Боттанган күзел» деп ном делгелгезин ук залдың эртем ажылдакчылары-биле кады номчукчулар белеткээн.

* * *

Тываның хөгжүм-шии театрының артистери ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады, сураглыг хөй-ниити ажылдакчызы Салчак Токаның «Дөңгүр-оол» деп шиизин катап тургускаш, комиссияга дужаагаптар. Бо удаада ук шиини РСФСР-ниң алдарлыг артизи Сиин-оол Лакпаевич Оюн режиссёрлап тургускан, а хөгжүм каастаглазын сураглыг композитор Алексей Чыргал-оол таарыштырып боттандырган.

Шиинде киржип турар артистер боттарының оналдаккан рольдарын багай эвес күүседип турарлар.

* * *

Кызылдың № 2 школазынга Салчак Калбакхөрекович Токаның 80 харлаанынга тураскааткан байырлыг кежээ база болган. Аңаа чогаалчылар Ю. Кюнзегеш, О. Суваакпит, Э. Кечил-оол болгаш ол школаның башкылары, өөреникчилери ном делгелгезин организастап, чогаалчының чогаалдарындан үзүндүнү номчуп, идепкейлиг киришкеннер.

М. ДОРЖУ.

ООҢ АДЫН ЭДИЛЭЭН

Салчак Токаның адын эдилээн бистиң школада юбилейге белеткелди шагда-ла эгелээн турган. «Школаның ат-алдары дээш» чарышты класстар аразында организастаан. 1975 чылдан бээр школада чогаалчының музей-өрээлин ажыткан. Бо музейниң даалгазын ёзугаар тус-тус сактыышкыннарны чыып бижээн, альбомнарны кылган. Оон аңгыда хана солуннарны үндүрген.

Сураглыг чогаалчының дугайында чыгдынган байлак материалдарны тускай экскурсоводтар келген аалчыларга таныштырып турар. Бистиң школага районнуң өске школаларының өөреникчилери экскурсиялап кээп турар. Салчак Токаның чогаал ажыл-чорудулгазын, партияның болгаш күрүнениң ажылдакчызының дугайында хөй-хөй сактыышкыннарны маңаа кээп турарлар онза сонуургаарлар. Кылып чоруткан ажылывыстың түңнелин районнуң Культура бажыңынга эртер кежээге үндүрер бис. «Школаның ат-алдары дээш» кежээге тус-тус класстар кончуг эки өөредилге, солун ажыл-херектер-биле ужуражыр дээш улуг ажылды чорутканнар.

С. ДОСТАЙ,
Сарыг-Септин Салчак Тока аттыг школазының директору.

ЫНАК НОМУМ

Амыдыралым иштинде бир кышты черле утпас мен. Ынчан беш хар үезинде оолак турган мен. Ачам суг кыштаанга хонуп алганда, улуг акым чорук кылып Ак-Довурак чораанш, элээн каш номнар садып эккелген. Кежээ мал-маганны кажаалап каан соонда, пашка быдаа хайнып турда, кара-хүрең карттыг чугажак номну акым дең чырыынга ыыткыр кылдыр номчуп эгеледи. Олурганнар-даа ылым-чылым-на барган. Кижи бүрүзүнүң сагыш-сеткилин ол дыка солун ном бодунче хаара туткан.

Ылангыя «Шаагай» деп эгени номчуй бээрге, бичии оолду, оон авазы Тас-Баштыгның аажок кээргээн мен. Школага өөренип тургаш, чогаалчының «Араттың сөзү» деп трилогиязын улуг хандыкшыл-биле катап-катап номчуп турдум. Башкыларывыс-биле кады С. К. Токаның «Араттың сөзүнде», «Шаагай» деп эгеден сценажыткан көргүзүглерин тургузуп, каш удаа концерттерге ойнап турган бис.

Кызылдың педагогика институдунга өөрени бергеш, С. К. Токаның чогаалдарын башкыларымның ачы-дузазы-биле хандыр өөренип алыр аргалыг болдум.

«Араттың сөзү» — улуг кижизидикчи болгаш патриотчу күштүг чогаал. Ону номчаан кижи бүрүзүнге бүгү күжүн, чурттаалгазын бодунуң чуртунуң, чонунуң аас-кежииинге, чаагай чоруунга — келир өйүнге харам чокка бараалгаткан демиселчи, коммунист болуп көстүп кээр. Ол бистиң амыдыралывыска өндүр-чаагай үлегер-чижек болур.

«Араттың сөзү» баштайгы тыва роман болза-даа, кажан-даа эргижиревес. Ону келир үеде салгалдар база-ла бистер ышкаш хадыкшып номчуп, боттарынга ажыктыг хөй-хөй чүүлдерни билип алырлар.

А. ҮЕРЖАА,
студент.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 13-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Зарядкаже, чыскаал!». 9.05 — Бүгү-эвилел болгаш чурттар аразының конкурстарының лауреады В. Круглов ойнаар (домра). 9.30 — «Оттурукчу». 10.00 — «Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен!». 11.00 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 11.45 — «Эртенги почта». Музыка программазы. 12.15 — «Кедээшак». 13.15 — «Музыка киосказы». 13.45 — «Московские новости» солунунуң шаңналы дээш фигурлуг чуңгулаашкынга чурттар аразының маргылдаазы. Эр улус. Хостуг программа. 14.15 — «Москва». Кино допчулалы. 14.30 — А. Н. Островский. — «Орай ынакшыл». Фильм-шии. 16.45 — «Силерниң чагааларыңар ёзугаар». Музыка программазы. 17.30 — Мультфильмнер программазы. 17.50 — Делегей панорамазы. 18.35 — 18.50 — Чапсар. 18.50 — «Кино аян-чоруктарының клубу». 19.50 — «81-иниң ырылары». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.30 — 23.40 — «Московские новости» солунунуң шаңналы дээш фигурлуг чуңгулаашкынга чурттар аразының маргылдаазы. Көргүзүг чуңгулаашкын. Төнгенде — телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — Спорт дугайында кинопрограмма. 15.10 — «Тоолдуң аалчылары». «Чөлбен көрүнчүктерниң хаан черинде». Уран-чечен фильм. 16.40 — «9-ку студия». Политиктиг тайылбырлакчы В. С. Зорин дамчыдылганы чорудар. 17.40 — «Челээш». Улус чогаадылгазының телепрограммаларының 4-кү делегей фестивалы. (Финляндия). 18.00 — М. Анчаров — «Хүннер улажып-ла турар». Хөй сериялыг телешии. 2-ги эге — «Февраль. 18-те, четверг». 19.15 — А. Скрябин. Оркестр-биле фортепианога концерт. 19.45 — «Тамчыктыг удунар, чаптар!». 20.00 — «Театр чарлалының чанында». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.45 — «Кулуннар эжиндирип». Уран-чечен фильм. (ЧССР).

БИРГИ ПРОГРАММА
ДЕКАБРЬ 14-ТЕ
КЫЗЫЛДАН

18.00 — Уругларга фильм. 18.20 — Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радиодамчыдылга талазы-биле күрүне комитединиң симфония оркестриниң концерти. 18.50 — Телемедээлер. 19.05 — «Далай кыдыында ортулуктар». Телефильм. 19.25 — «КАИ экраны». 19.45 — Телемедээлер. 19.55 — «СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга». 20.20 — Чарлалдар. 20.25 — «Хоорайда бергелер келген». Уран-чечен телефильм. 1 болгаш 2-ги сериялар. 21.35 — 22.40 — В. Серен-оол — «Сөөскеннер чечектелип турда». Тываның хөгжүм-шии театрының шиизи.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

АДЫН БАДЫТКААН

Чаа 1982 чылга тураскааткан Бай-Тайга районнуң бирги чери дээш шыдыраа маргылдаазы Тээли суурга болуп эрткен. Аңаа шупту чээрби дөрт шилиндек ойнакчылар боттарының күжүн шенепкеннер. Оларның аразында районга каш удаа чемпионнап, республика ужур-дузалыг маргылдааларга ойнап чораан хоочун шыдыраачылар Түлүш Хураган-оол, Хүргүл Каң-оол, Успун Адыгбай болгаш аныяк шыдыраачылар Чымба Бухаров, Алексей Хомушку, Тээли ортумак школазының 9-ку клазының өөреникчизи Николай Хертек дээш өскелер-даа бар.

Барык неделя иштинде үргүлчүлээн спортчу демиселдиң түңнелинде «Тээли» совхозтуң шыдыраачызы Шыдыраа Хертек дидим, чараш көштерни кылып тургаш, алза чогуур 23 сандан 21,5 санны ап, районнуң чемпиону адын база катап бадыткаан. Ийиги черни 21,5 санныг хоочун шыдыраачы Хертек Семис-оол алган. А үшкү черни 20-20 санныг Бай-Тал ортумак школазының башкызы Успун Адыгбай болгаш районнуң каш дакпыр чемпиону чораан дуржулгалыг шыдыраачы Каң-оол Хүргүл олар үлешкеннер. Шак-биле дүрген ойнаарынга Хертек Семис-оол болгаш Очур Виктор олар тергиидээннер.

Тиилекчилерни өртектиг бараалгар болгаш хүндүлел бижиктер-биле шаңнаан. А тиилелге дээш бүзүрелдиг туржуп, дидим чараш ойнааны дээш Виктор Очурга тускай шаңналды тывыскан. Шыдыраага спортчу маргылдааларны районнуң бүгү совхозтарынга, албан организация черлеринге болгаш школаларынга болгулаар.

С. САРЫГ-ООЛ.

САДЫГ АЛЫКЧЫЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Кызылдың үлетпүр садыының № 10 «Электри бараанннары» садыында «Юрюзань», «Апшерон», «Кодра», «Бирюса-6» болгаш «Бирюса-10» деп соодукчуларны хереглекчилерге садып турар. Олар амыдыралга ажыглаарынга эң-не таарымчалыг, эптиг херекселдер болур.

Ылангыя «Бирюса-10» деп соодукчу ишкир, камналгалыг болгаш идегелдиг, а ол ышкаш температура үргүлчү-ле 12 градус кылдыр боду-ла таарыштырып ап турар болганда, аъш-чем продуктуларын кадагалаарының хуусаазы узаар.

Соодулга камеразын электри шугумундан ужулбайн-даа эргизип ап болур. Соодукчунуң ээзиниң күзээнин ёзугаар ооң эжиин ажыдарының угланыышкынын өскертип ап база болур. Ону ээзи кижи азы механик-даа таарыштыр кылып ап болур. Соодукчунуң өртээ 355 рубль.

№ 10 «Электри бараанннары» магазинниң ажылдаар үези: Эртенгиниң 10 шактан 19 шакка чедир, чапсар — 12-ден 15 шакка чедир болур. Дыштанар хүнү — воскресенье.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Агаар

Бөгүн болгаш даарта республика девискээринге база Кызылга шокар булуттаар, хар чагбас. Соңгу-барыын углуг хаттың күжү секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы дүнелерде 35—40, чамдык черлерге — 26—31, Кызылга — 38—40 градус, хүндүс — 22—27, чамдык районнарга — 15—20, Кызылга — 27—29 градус соок болур. Эртенги үелерде туманнаар.

КИНО

ДЕКАБРЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дилгилерни аңнааны» 9.30, **«Кежигге аъттарны солуштурбайн турар»** (2 сериялыг) 11.30, 14.20, 17.10, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыынды 9.00, 12.10, **«Ээржигеш»** 10.30, 13.40, **«Шыңгыы чугаа»** 15.20, 18.50, **«Ак кускун»** 17.00, 20.40 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Дүне дыңнаан тоол» 10.00, **«Кескен хлеб»** 12.00, 14.30, 17.10, 20.00 шактарда.

ДЕКАБРЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Шаажылал кылыр черде келуртур херексел» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кажан кедергей улуг апарганымда» 10.30, 15.35, **«Кежигге аъттарны солуштурбайн турар»** (2 сериялыг) 12.45, 17.25, 20.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ак кускун» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

ЧАРЛАЛДАР

Тыва АССР-ниң харылзааның бүдүрүлге-техниктиг эргелели бодунуң шугумунга радио болгаш телевидение бөлүүнүң улуг инженеринге, электри харылзаа инженеринге, хамааты камгалалының инженеринге ажылдаар кижилерни, а ол ышкаш айда 130 шалыңныг секретарь-машинакчыны чалап тур.

Айтырыг тургузаар адрези: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузунда № 53 бажың. Телефон № 2-48-12. **кадрлар килдизи.**

Туризмниң болгаш экскурсияларның Тыва область чөвүлелинде дараазында черлерже баар туристиг путёвкалар барын чарлап тур:

— **Москваже:** декабрь 11, 21 болгаш 31 хүннеринден эгелеп чорууур. 12 хонук хуусаалыг путёвка. Өртээ—140 рубль.

— **Геленджикче:** январь 3-тен эгелээр болгаш 2 кижилиг өг-бүлеге таарыштырган 20 хүннүң путёвказы. Өртээ—212 рубль.

— **Москваже:** январь 11-ден эгелээр, 6 хонук хуусаалыг путёвка. Өртээ—72 рубль.

Бүгү-эвилел маршрудунга туристээр путёвкалар өртээнге, 3 катап чемнениириниң, чурттаар чериниң, экскурсия хандырылгазының өртектери катай кирип турарын Туризм болгаш экскурсиялар талазы-биле Тыва область чөвүлели туристерге дыңнадып турар.

Баар черинге чедир болгаш дедир келириниң хелезин аңаа кирбес. Ноябрь 15-тен апрель 15-ке чедир туристиг путёвка-биле чорууруунуң өртээ чиигелделиг болур. Ужар чуул билединге чиигелде ынай-бээр-даа 30 хуу болур.

АДРЕЗИ: Кызыл, Кочетов кудумчузу, № 1 бажың, № 105 өрээл. Телефон № 2-41-02.

Редакцияның адрези: 667000, Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орулакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысаалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кадээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 2198.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00966